

Česko-lužický věstník

Ročník XVI
Číslo 5 / květen 2006

W Tšupcańskej cerkwi AD1996
Ludmila Gajczewska

*Běšo to śicha skjaržba na mnjo
abo jog' tužne pšašanje:
„Až smy, Dolne Serby, žywe how,
wěsćo wy to, Pólaki?“
gaž smej wót serbskej' namšy šlej
(a to běšo mójo pšawe dožywjenje).*

* * *

*Njejsom se nažela,
až dolnoserbski kjarliž zaspivam
w tej řednej cerkwi Tšupcańskej...*

* * *

*Styńco jo nam zaswěšilo
z tšibarwatymi pšugami:
jo zwignuła se górzej melodija,
kótaraž w našych dušach schowy ma,
gaž kantor zakantorił jo našu řec
pó Molerjowych starych słowach.
Daš toś ten pšawy serbski glos
naš wušy Bog tek wustucha,
ak stwórjone wot njogo smy
tak wostaš dalej comy!*

* * *

*Ja som jog derje rozměta
a mě to běšo sromota...*

Ludmila Gajczewska III. 2004

*Slovníček: skjaržba – stížnost,
tužny – smutný, how – tady,
dožywjenje – zážitek,
kjarliž – duchovní píseň,
sromota – stud.*

Snímek Miloše Malce

15 LET ČESKO-LUŽICKÉHO VĚSTNÍKU

Petr Sikora

V květnu uplyne 15 let od doby, kdy vyšlo první číslo Česko-lužického věstníku (tehdy ještě pod názvem Zpravodaj Spolku česko-lužické mládeže). První číslo časopisu zdaleka nepřipomíná současnou podobu Česko-lužického věstníku. Má podobu samizdatu, pouze dvě strany a bylo jen nesmělým začátkem vydavatelské činnosti spolku. Zpravodaj uvítal své čtenáře básní Petra Bezruče *Lužici*. Básně se nakrátko z časopisu vytratily, aby se v roce 1992 především zásluhou Zuzany Sklenářové na titulní stranu natrvalo vrátily. Prvním číslem a ročníkům dával tvář zejména Richard Bígl, Jiří Hejnic, Zuzana Sklenářová a především pan Jiří Mudra. Časopis posléze změnil jméno na současné a byl registrován na ministerstvu kultury. Důležitou změnu znamenal tisk Česko-lužického věstníku v profesionální tiskárně (nejprve v Chrástavě, posléze v Praze). Dlouho jsme snili o zvláštních přílohách časopisu, zásluhou Radka Čermáka jsou nyní samozřejmou součástí každého ročníku.

Vážení čtenáři, nechci Vás unavovat podrobnou historií Česko-lužického věstníku, vyčtem dalších lidí, kteří jeho vydávání věnovali nemálo ze svého volného času (i když by si to zasloužili). Chci Vám raději popřát, abyste s tímto časopisem trávili příjemné chvíle. Časopisu samotnému přeji, aby byl opravdu dobrým mostem mezi Českou republikou a Lužicí a nadále šířil povědomí o malém slovanském národu, který je nám tak blízký. Pevně věřím, že bude o čem psát, protože v nové bolestně se sjednocující Evropě bude jistě dost místa i pro malé národy.

Autor – znovuzakladatel našeho časopisu – na náš dotaz popsal podrobnosti jeho obnovení: „Přesné datum bohužel neznám. Mám sice doma tu předlohu, ze které se to fotilo, ale to je tak vše. Datum tam není a já nemám paměť na data. Vím jen, že jsem to dal dohromady na koleji na Žižkově a jeden příspěvek mi nadiktoval do telefonu Richard Bígl. My jsme se tenkrát už relativně dlouho scházeli v hospodě Na krásné vyhlídce v Tróji a pořád jsme jen diskutovali, že bychom měli něco vydávat a nemohli jsme se dohodnout, jak by se to mělo jmenovat. Tak jsem se našel a vyrobil jsem první číslo a dále už jsem se o to nemusel starat. Když pomínu pár příspěvků v počáteční době, tak s dalším vydáváním Věstníku (Zpravodaje) jsem už neměl nic společného.“

15 LĚT ČESKO-SERBSKEHO VĚSTNÍKA

Česceni přeceljo redakcije *Česko-sebskeho wěstnika*, waženy redaktoro Radko Čermako, w meji budže tornu 15 lět, zo wuchadza přenje číslo časopisa *Zprawodaj česko-lužické mládeže* nětko značiš jako *Česko-lužický wěstník*. Je to časopis kónc lěta 1990 založeneho Towarstwa česko-serbskeje młodžiny a wot 1992 asociěrowaneho towarstwa Domowiny.

Do 1. čísla věstníka sće sej zapisali: *Chcemy našich čitarjow zeznajomić z radosćemi a starosćemi... a chcemy informować wo stawiznach, kulturje, politice, šulstwie, ekologiji, t. r. wo wšěm, štož móhło čitarja našeho časopisa zajimować.*

A to Wy, česceni člonoyo, hižo na 15 lět swěru činiće. Stajnje twariće most mjez Łužicu a Wašej domiznu a činiće to z rozprawami, ze stawizniskimi přinoškami, ale tež z basnjemi a prozu serbsce a čěsce. Młodži a starši dopisowarjo steja tak w dobrej tradiciji njezapomnitých bratrow Josefa a Fratiška Pátow a Vladimíra Zmeškala.

Składnostnje jubileja časopisa Wam gratuluju a so za čestnohamtske džěło z wutroby wšitkim džakuju.

Přeju Wam do džěła zdar a zo by most mjez Łužicu a Čěskej so dale a bóle zesylnił.

Budyšin we februaru 2006

W mjenje Zwjazkoweho předsydstwa Domowiny Jan Nuk, předsyda.

DALŠÍ NÁHROBEK LUŽICKÉ VESNICI

Łakoma

Boj o tuto vesnici, která leží severovýchodně poblíž Chotěbuzi, začal ještě v období NDR, v březnu 1983. Tehdy bylo asi 150 obyvatelům oznámeno, že jejich ves má ustoupit hnědouhelnému dolu Cottbus-Nord (Chotěbuz – sever). Svým tvrdošíjným a zprvu jednotným odporem obyvatelé vsi dosáhli pouze toho, že nebyli, jak to doposud bylo obvyklé, rozděleni do panelákových sídlišť, nýbrž přesídlení společně do nedaleké vsi Rogozno. Většina obyvatel opustila Łakomou již v letech 1987–1990 a část statků byla následně stržena.

Po převratu v roce 1989 se však spotřeba elektrické energie a těžba uhlí v Lužici výrazně snížila, takže termín odbagrování vsi se posunul o více než 15 let. Občanské iniciativy opět ožily. V roce 1993 bylo založeno Sdružení Łakoma (Łakomske towarzystwo), které si kladlo za cíl zachování vsi a přírodně cenné oblasti rybníků za vesnicí. Sdružení Łakoma obsadilo některé budovy, aby umožnilo jejich obecně prospěšné užívání, a toto obsazení bylo o dva roky později legalizováno smlouvami o nájmu po časově omezenou dobu. Smlouvy byly uzavírány nejprve s městem

lem života na vsi. Stalo se tak i přesto, že oficiální záminka pro předčasné bourání domů, stavba čerpadla spodních vod, nebyla dodnes schválena!

Z posledních domů dostalo Sdružení Łakoma výpověď na začátku prosince 2004. Sdružení výpověď odmítlo a přizvalo na pomoc právníky. V červnu 2005 však skončila platnost řádné smlouvy a společnost Vattenfallu odmítla další prodloužení. Tak byly 1. července tyto domy bez ohledu na protesty nesmyslně zničeny. Zbourány byly i další již neobývané domy, ušetřeny zatím zůstanou čtyři poslední usedlosti, které stojí blízko státní silnice mezi Chotěbuzí a Picnjem. Stále však není rozhodnuto o budoucnosti přírodně cenné oblasti rybníků poblíž bývalé vsi.

I když poslední dočasně užívané domy padly v létě 2005, Sdružení Łakoma nadále prosazuje svoji vizi znovuvzkříšení tohoto místa. Plánovanými protesty a kulturními i ekologickými akcemi chce nadále uvádět věci do pohybu.

*Na základě materiálů z webových stránek www.lakoma.info
v překladu Antonína Křtze st. sestavil Miloš Malec.*

Znovuosídlená ves Renej Šuster

Jedna moje sousedka kdysi Łakomou označila za *centrum mladého srbského hnutí v Dolní Lužici*. Jiní v Łakomé viděli ekologický ráj, kde všichni topí jenom dřevem a bydlí stejně jako před sto lety, další asociální hnízdo plné drog a alkoholu. Tyto a mnohé další jednostranné legendy kolovaly o vesnici, která pro braniborské úřady už dávno neexistuje. V kulturním časopise bych se snad měl soustředit především na aspekt kulturní činnosti ve vesnici, ale ani na tomto poli není možné vyjmenovat všechny aktivity.

Łakoma se jako první vesnice v NDR bránila odbagrování a tím dosáhla alespoň prvního celkového přesídlení. Tato nabídka uhelného kombinátu přispěla k tomu, že většina obyvatel svoje pozemky krátce před politickým převratem prodala kombinátu. Nemá už tedy cenu filozofovat o tom, co by se stalo, kdyby převrat přišel o pár let dřív. Přišel ale dost brzy na to, aby bourání nejdřív přestalo a odbagrování se odložilo kvůli klesající spotřebě o 15 let. V nejasné situaci se nevysslovily za zachování krajiny a revitalizaci vesnice jenom církve a ekologické organizace. Někteří studenti a žáci za to zcela prakticky bojovali a od roku 1992 se do Łakomé stěhovali jako novoosadníci. Po dlouhých jednáních se obsazení roku 1994 legalizovalo a novozaložený Łakomský spolek mohl k některým domům podepsat nájemní smlouvy. Využívání pozemků mělo být časově ohraničené – dokud nebude uhelná jáma vesnici potřebovat.

Ves umělců

V čase obsazení vesnice měla většina aktivních okolo 20 let. A v následujících letech se projevil fenomén, že nehledě na příchod a odchod jednotlivců to byli vždy příslušníci této generace, kteří byli nejaktivnější. Že se kulturní práce v Łakomé okolo roku 2000 tak impozantně zintenzivnila, souvisí snad i s tím, že nejdůležitější aktéři zestárlí a z fáze hledání dorostli do kreativního tvoření. Ale to je spekulace. První znamení „umělecké vsi Łakoma“ je snad malíř Andreas Walter, který dostal v roce 1998 chotěbuzskou cenu mládeže za malby, které vznikly v Łakomé a představují různé detaily łakomského okolí. Ve stejném roce zahájila Domowina akcí v Łakomé tradici *Dne odbagrování srbských vesnic*. V roce 1999 dosáhly akce v kulturní stodole jisté profesionality, v tomtéž roce byla dokončena přestavba stodoly s jevištěm a barem. Na jevišti stáli během let umělci jako Gudermann, Di griene Kuzine, Roter Mohn a mezi nimi opakovaně srbsští jako Pittkunings, Jurij Koch, Awful Noise a jiní. Od roku 2000 se zabývali tesaři a řezbáři. Hned čtyři obyvatelé Łakomé se od té doby obrátili ke dřevu jako řemeslnému, ale i uměleckému materiálu. Dva nejznámější symboly: dřevěný domek Ralfa Röhra a jím a jeho sousedy iniciované každoroční sympozium. Domek ukazuje srbskou tradiční architekturu před 200 lety a vznikl v roce 2002. Principem sympozia bylo to, že polští, srbsští a němečtí umělci společně týden pracovali a každý vytvořil sošku z jednoho kusu dřeva. Takové sympozium proběhlo třikrát ve větším a v roce 2005 ještě v menším měřítku.

Rok 2003 přinesl první *łakomskou* výstavu. Umělecká skupina malířů Andrease Waltera a Katrin Schötzow, fotografka Katrin Langheinrich (všichni z Łakomé) a známý umělec Matthias Körner (který ve vesnici nikdy nebydlel, ale byl od roku 1994 prvním předsedou Łakomského spol-

Elektrárna Janšojce, kterou krmí uhlím zpod vesnic na sever od Chotěbuzi, foto internet

Chotěbuz, po roce 2002 se společností Vattenfall. Činnost sdružení spočívala ve využívání obnovitelných zdrojů energie a ekologickém způsobu života, kulturních akcích (koncerty, divadla, přednášky, vesnické slavnosti), vzdělávací činnosti v oboru životního prostředí (exkurze do oblastí rybníků, semináře), navazování na vesnické tradice a udržování lužickosrbské identity. Současně s dočasným užíváním byla vypracována představa, jak lze zvláštní možnosti tohoto místa využít trvale, jestliže k těžbě nedojde.

Na podzim 2003 byla vypovězena značná část smluv se Sdružením Łakoma. Většina doposud stojících domů byla mezi zářím 2003 a březnem 2005 stržena, mezi nimi i stodola, která byla po léta střediskem i symbo-

ku) sestavili výstavu *Łakoma-kw*, která byla představena v berlínské galerii Am Prater.

Na podzim 2003 chtěl ale Vattenfall demonstrovat svou sílu a vypověděl některé nájemní smlouvy, mimo jiné měla být odbagrována stodola. Mnozí přátelé Łakomé však tento symbol nového života v Łakomé energicky bránili. Po dvoutýdenním obsazení vyklidila policie pozemky silou. Oficiální příčina tehdejšího bourání domů a kulturní stodoly bylo plánované pokládání vodovodního potrubí ve vesnici. Dodnes nebyly položeny. A i když se museli někteří obyvatelé odstěhovat už v roce 2004, ukázala malá vesnice ještě jednou svou kreativitu: malá výstava v srbském dřevěném domku se zabírá životem saamské menšiny ve Skandinávii. Jednou z motivací byla mimo jiné absurdita, že srbská vesnice v Německu leží na pozemcích, které patří švédskému státu. Solidarita mezi menšinami obou států byla samozřejmá. Nehledě na poněkud neoptimální podmínky byla v tomtéž roce v Łakomé uskutečněna akce *Gorki witaju horki*, malá výměna mezi horno- a dolnosrbskou mládeží. Łakomský svátek se pořádá na dvoře a v menší stodole s velkou dávkou improvizace. *Łakoma-kw* se opakuje v chotěbuzské galerii *Haus23*. Umělci okolo Ralfa Röhra tesají figury před chotěbuzskou konzervatofí.

Která kulturní aktivita se uskutečnila pod křídlem Łakomského spolku, to nebyla často ideologická, ale pragmatická věc; mnohokrát to záviselo na tom, na kterých pozemcích se zrovna pracovalo. Na dvorech, ke kterým neměl spolek nájemní smlouvu, musel převzít také zodpovědnost.

Nerozhodnutý boj o krajinu

Pro mnohého obyvatele pouze umělecká inspirace, pro druhého hlavní smysl celého pobytu ve vesnici, pro dalšího podvědomě odsunutý strach – ohrožení Łakomských rybníků a Goramsíce tvoří pozadí celého vývoje vesnice v posledních 22 letech. Ještě dnes o tom není rozhodnuto. 22 kapřích rybníků, obhospodařovaných už dvě století picaňskými rybáři, formuje centrum 300 hektarů krajiny. Ve znaku mají mezitím kuňku obecnou, jejíž zvuky se v milých květnových nocích míchají se zvuky rosniček a tvoří společně jedinečnou zvukovou kulisu nad rybníky. Populace asi 5000 žab je jedna z největších v celém Německu. Konečně, hodnota krajiny se nedá měřit podle jednoho druhu. Kolem 170 druhů uvedených na červené listině jsou dokladem łakomské různorodosti. Kolem roku 1550 vzniklá Goramsice není jenom technická památka, ale také domov pro spoustu zvířat a rostlin. Právní aspekty boje o krajinu budou nakonec rozhodující, ale pro laika jsou už sotva srozumitelné. Důležité přitom je, že dosavadní povolení z roku 1994 uhelné jámě nestačí. Bez dalšího povolení se musí jáma po vodohospodářském, ochrannářském a památkovém právu zastavit před Goramsicí. A o tom všem se má rozhodnout v posledním okamžiku v plánovaném jednání. Hornický úřad dostal zhruba 2000 námitek od lidí z regionu, kteří se vyslovili za zachování rybníků. Podle takového rozhodnutí existuje ještě možnost žaloby před soudy. Odborníci v celém Německu zvědavě přihlížejí, jestli se Vattenfallu podaří zničit chráněnou krajinu – to by bylo špatné znamení pro ochranu přírody v celé Evropě.

Rozloučení se vsí

Už v roce 2003 si mnozí mysleli, že se slaví poslední łakomský svátek – a o rok později se museli opravit. A v roce 2005 se zase organizoval podobný svátek, zase s velkým společným cestováním po krajině, s koncerty – například se skupinou Deyzidxos – a poprvé taky se srbsko-německou pobožností. Byl to podařený, ale rozlučkový svátek – prvního července nájemní smlouvy pozbyly platnosti. Když se před léty podepsaly, nikdo si nedokázal představit, že toho dne ještě nebude rozhodnuto o odbagrování rybníků. Ale přišlo to: poslední dvory Łakomé byly zbourány bez takového rozhodnutí, uhelný koncern chtěl už mít ze stolu jeden problém, který by ho mohl rušit při prosazování jeho zájmů. Z vesničky Łakoma zbyly teď ještě některé domy blízko spolkové silnice, které taky můžou zůstat. Łakomský spolek má poštovní adresu v chotěbuzském „exilu“, ale na podzim 2005 zase uspořádalo některé akce, mezi nimi i exkurze do přesídleného Rogowa a do ještě ohroženého Prožyma. Jak ten boj o rybníky a Goramsicu dopadne, jestli byl v roce 2005 poslední łakomský svátek, kolik pospolitosti mezi někdejšími obyvateli zůstane, jestli a které další aktivity pod křídlem Łakomského spolku proběhnou, to všechno se teprve v následujících měsících a letech ukáže. Jedno je ale jasné: Łakoma v posledních deseti letech obohatila regionální kulturu okolo Chotěbuzi zvláštním akcentem, který bude působit i v budoucnosti.

Autor byl v letech 1999–2005 předsedou Łakomského spolku. Z časopisu Rozhled přeložil Stanislav Tomčík.

Přírodní rezervace Łakomské rybníky

Přírodní rezervace Łakomské rybníky (dolnolužickosrbsky Łakomske gaty) zaujímá rozlohu asi 300 ha a leží severovýchodním směrem nedaleko od Chotěbuzi. Je tvořena rybníky, mokřinami a loukami. Před 200 lety zde byly zřízeny chovné kapří rybníky o celkové ploše asi 65 ha, které se vyvinuly v jedinečně bohaté přírodní prostředí. Voda je do této oblasti přiváděna ze Sprěvy strouhou Goramsice vybudovanou již okolo roku 1550, která je zároveň i technickou kulturní památkou.

Hnízdí a vyvádějí tu mladé bukač, ledňáček, hohol a dudek, potrava zde hledají čáp černý a orel mořský. Nacházejí zde domov stovky rosniček a odhadem na 5000 jedinců žaby kuňky ohnivé. Nalezen zde byl vzácný brouk páchník hnědý. Celkově se zde vyskytuje přibližně 170 druhů živočichů a rostlin, které jsou uvedeny v Červené knize Braniborska nebo Německa.

Snímek Renej Šuster

Ačkoli Łakomské rybníky prokazatelně splňovaly podmínky pro zařazení do soustavy Natura 2000, braniborská vláda v roce 1998 toto území ze seznamu určeného pro Evropskou komisi (pSCI) vynechala. Na základě stížnosti ochránců přírody Evropská komise zahájila s Německem řízení. Ovšem teprve poté, co zde byl v roce 2003 objeven brouk páchník hnědý (*Osmoderma eremita*), který je prioritním druhem soustavy Natura 2000, již braniborské vládě nezbylo, než i toto území do seznamu zahrnout. Navržená lokalita se stává součástí soustavy evropsky chráněných území Natura 2000 teprve po schválení Evropskou komisí (SCI), k tomu však bohužel doposud nedošlo.

Z významných druhů (uvedených v příloze II směrnice 92/43/EHS o stanovištích) se zde vyskytují vydra říční (*Lutra lutra*), netopýr pobřežní (*Myotis dasycneme*), žába kuňka ohnivá (*Bombina orientalis*), brouk páchník hnědý (*Osmoderma eremita*), motýl ohniváček černočárný (*Lycaena dispar*), vážka klínatka rohatá (*Ophiogomphus cecilia*). Kód lokality je DE4152303.

Łakomské rybníky jsou důležité i pro člověka. Vzhledem ke své poloze blízko Chotěbuzi poskytují zázemí mnoha lidem, kteří vyhledávají přírodu, klid a odpočinek.

Přírodní skvost Łakomské rybníky je bezprostředně ohrožen rozšiřováním povrchového dolu na hnědé uhlí Cottbus-Nord (Chotěbuz-sever), který se od jihovýchodu přibližuje k rybníční krajině. Zachovat takovou přírodně i esteticky cennou oblast ležící nedaleko od bran města by mělo být samozřejmou zásadou každého městského plánování. V Chotěbuzi však dosud vládne tradiční sepětí s uhelným průmyslem, i když toto odvětví poskytuje stále méně pracovních míst. Je na místě se obávat, že politika výrazně ovlivní výsledek řízení a odstranění rybníční krajiny bude schváleno, ačkoli to nelze ospravedlnit ani vzhledem k ochraně přírody, ani s ohledem na energetiku. Už v tuto chvíli však může dojít k vážnému poškození přírodní rezervace v důsledku snižování hladiny podzemních vod v přibližujícím se povrchovém dole.

Uhlí z povrchového dolu Cottbus-Nord je využíváno k výrobě elektrické energie v elektrárně Jänschwalde (Janšojce), nejstarší provozuschopné východoněmecké elektrárně, která má nejnižší účinnost a vysoké nároky na chod. Cíle *zabezpečení zásobování energií*, který je prohlašován za veřejně prospěšný, je však možno dosáhnout i bez zničení přírodní rezervace Łakomské rybníky. Vzhledem k tomu, že Łakomské rybníky leží na okraji území, kde je počítáno s těžbou, objem těžby hnědého uhlí v dole Jänschwalde by tedy zachováním této oblasti nebyl zásadně ovlivněn a další uhlí by bylo možno v případě potřeby doplnit z jiných dolů.

Na základě žádostí společnosti Vattenfall probíhají řízení, která mají rozšíření těžby umožnit. Zažádáno bylo již také o odstranění rybníků podle vodního práva. Nejprve společnost Vattenfall náhradou za zničené rybníky nabízela vytvoření rybníční krajiny u Husi (Maust), tento návrh byl však úřady zhodnocen jako nedostatečný. Vattenfall nyní nabízí vytvoření přírodně hodnotné krajiny v nivě Sprévy severně od Chotěbuzi, kam plánuje přesunout vzácné rostlinné i živočišné druhy z Łakomských rybníků. Tento záměr je však nezávislými odborníky posuzován jako velice obtížně uskutečnitelný. V nivě Sprévy navíc vznikla občanská iniciativa vlastníků půdy, kteří nechtějí Vattenfallu své pozemky předat. Braniborská vláda však stále doufá, že Evropská komise bude souhlasit s odstraněním Łakomských rybníků, bude-li nabídnuta náhrada v nivě Sprévy.

Veškerá řízení probíhají za velkého zájmu dotčených vlastníků i veřejnosti, za zachování Łakomských rybníků bojuje Zelená liga (Grüne

Liga), místní Sdružení Łakoma (Łakomske towarzystwo) spolu s dalšími svazy ochránců přírody. Zachování rybníční krajiny podporuje i německá Strana zelených.

Na základě podkladů, které byly předány koncem roku 2005, se v letošním roce (2006) má Evropská komise k této věci vyjádřit!

Na bázi podkladů z webových stránek www.lacoma.info, které přeložil Antonín Kříž st., a zprávy Die Lacomaer Teiche und die EU-Kommission kurze Zusammenfassung von René Schuster v překladu Zuzany Sklenářové sestavil Miloš Malec.

Další informace naleznete na stránkách www.bi-lacoma.de a <http://www.lacoma.info> (v němčině), v lužické srbštině například www.runjewonline.info/p34.html.

ČESKO-LUŽICKÝ SEMINÁŘ (5.4)

Česko-lužické styky v 1. polovině 19. století

Petr Píša

4.4 František Ladislav Čelakovský

Do kontaktu s lužickosrbskou kulturou se slavista a básník František Ladislav Čelakovský (1799–1852) dostal nejprve při shánění folklorního materiálu pro své *Slovanské národní písně* (3 svazky, 1822, 1825, 1827). Do jejich prvního svazku zařadil Čelakovský také *vendickou píseň* s názvem *Ta cewa wes so skhadžuje*. Jedná se o v Lužici oblíbený doslovný překlad německého populárního popěvku *Das ganze Dorf versammelt sich*. Píseň získal Čelakovský nejspíš od chovanců Lužického semináře.¹¹² Čelakovský si byl vědom toho, že se nejedná o čistě lidovou píseň, a snažil se získat lepší doklady lužickosrbské lidové poezie. To se mu však nepodařilo a ve druhém svazku r. 1825 nalézáme pouze *starovendickou píseň Veselá svatba* (píseň tehdy již vyhynulých Polabských Slovanů – Drevanů poblíž Hannoveru).¹¹³

Roku 1826 pobyl šest měsíců v Lužici polský slavista Andrzej Kucharski, který se s Fr. L. Čelakovským přátelil, a sebral zde jedenáct dolnolužických písní, které pak Čelakovskému poskytl. Na jaře 1827 navázal Fr. L. Čelakovský korespondenci s lipským studentem Handrijem Zejlerem, od něhož si sliboval, že mu poskytne další lužickosrbský folklorní materiál. Ve snaze vzbudit Zejlerův zájem o lidovou slovesnost mu poslal 2. díl *Slovanských národních písní*.¹¹⁴ Zejlerova odpověď z 11. 5. 1827¹¹⁵ je naplněna vlasteneckým a slovanským nadšením a ochotou Čelakovskému pomoci, písně však Zejler neposlal. Čelakovský mu napsal další dopis 1. 6. 1827, s nímž poslal několik knih a připojil výše zmíněnou Kucharského sbírku písní, ke kterým žádal korektury. Zejler odpověděl 24. 7. 1827 a navrhoval mimo jiné zříditi v Praze v Lužickém semináři podobný spolek, jakým je Sorabija v Lipsku. Teprve 17. 11. 1828 (odpověď na list z dubna téhož roku) poslal Zejler Čelakovskému lužickosrbská přísloví, své vlastní básně k posouzení a také opravenou Kucharského sbírku písní. Tu otiskl Čelakovský v *Časopise Společnosti Vlastenského museum v Čechách* 1830 pod názvem *Prostonárodní písně Slovanů v Lužici Dolní* (s. 379–406). Tento Čelakovského počín bývá tradičně označován jako první tištěná sbírka lužických písní.¹¹⁶

Dvě písně z uvedené sbírky se staly patrně vzorem pro Čelakovského báseň *Dovtipný milý v Ohlasu písní ruských*.¹¹⁷ Poslední dopis (na rozdíl od předchozích, lužickosrbských, je psán německy) napsal Zejler Fr. L. Čelakovskému 22. 9. 1830 a připojil k němu 2 exempláře své nedávno vydané mluvnice hornolužické srbštiny.¹¹⁸ Korespondenční styk s Čelakovským i *Slovanské národní písně*, které mu poslal, Zejlera mocným způsobem podnítily k básnické činnosti ve tvorbě ohlasů lidové tvorby.

Ve 20. letech, kdy zamýšlel přesídlení do Ruska, se rozhodl Fr. L. Čelakovský zabývat malými a do té doby málo známými slovanskými jazyky. Doufal, že vědecké zpracování těchto jazyků upozorní ruské vědecké kruhy na Čelakovského a usnadní mu cestu k dosažení slavistické stolice v Rusku. Věnoval se především polabštině, tj. jazyku Drevanů, vyhynulému v 18. století. Čelakovský si nejprve všechny známé památky polabského jazyka přepsal do zvláštního sešitu¹¹⁹ a na základě takto získaného materiálu zpracovával polabský slovník, řazený podle kořenů jednotlivých slov. Ten roku 1827 dokončil a poslal A. S. Šiškovovi do Ruska, kde měl být vydán tiskem. Tak se však z neznámých důvodů nestalo.¹²⁰ Čelakovský také zamýšlel vydat polabskou mluvnici.

V letech 1829–1832 se také Fr. L. Čelakovský soustavně zabýval lužickosrbským jazykem. Opatřil si opis poloviny německo-hornolužického slovníku J. J. Prokopa-Hančky z roku 1782. Čelakovský zamýšlel vydat lužickosrbskou mluvnici psanou novým, analogickým pravopisem,¹²¹ od tohoto záměru patrně upustil poté, co vydal svou mluvnici H. Zejler. Připravoval dále lužickosrbský slovník podle slovních kořenů, obsahující horno- i dolnolužické ekvivalenty. Tento lístkový slovník byl patrně dokončen, nebyl však nikdy vydán.¹²²

Čelakovský soustavně shromažďoval bibliografické údaje o lužickosrbských knihách. Nejspíš prostřednictvím H. Zejlera získal Čelakovský opis soupisu evangelických hornolužických tisků, který vypracoval H. A. Krygar, Zejlerův bývalý spolužák z lipských studií.¹²³ Roku 1831

112) PETR (1988b), s. 208–9. Píseň pravděpodobně Čelakovskému poskytl J. Dobrovský, který do Lužického semináře docházel. To, že by sám Čelakovský seminář ve 20. letech navštěvoval, se nedá prokázat. – Srovnej s písní Zrudna kermuša současné skupiny Awful Noise.

113) Informace o lužickosrbských písních v Čelakovského sbírce jsou v literatuře často nepřesné, PÁTA (1919), s. 51 uvádí, že lužickosrbskou píseň obsahuje 2. svazek *Slovanských národních písní* (tento omyl je potom opraven v PÁTA (1922), s. 6); ZÁVODSKÝ (1982), s. 155 uvádí, že lužickosrbskou píseň neobsahuje žádný svazek díla, a popírá tak svůj text o několik stránek dříve.

114) O. WIČAZ, *Handrij Zejler a jeho doba. Ze zawostajenstwa wudał P. NO-WOTNY*, s. 49–52.

115) Na týž den je datováno jedno ze setkání H. Zejlera s Františkem Palackým, který byl tehdy na návštěvě Lipska. FRANTIŠEK PALACKÝ, *Každodenníček*, In: NOVÁČEK (1898) s. 239.

116) M. HÓRNIK, *Prěnja čísčana zběrka serbskich ludowych pěsni*, *Časopis Mačicy Serbskeje* 38, 1885, 181–185, dále například PÁTA (1919), s. 52, PÁTA (1937a), s. 125. Není to však pravda: Už roku 1782 otiskl některé písně J. Hórcanskí v *Lausitzer Provinzialblätter* a o rok později uveřejnil K. G. Anton 20 dolnolužických písní (sebraných H. G. von Bünaumem) ve spise *Erstes Linies eines Versuches über der alten Slaven Ursprung, Sitten etc.*

117) ZÁVODSKÝ (1982), s. 213.

118) Zejlerovy dopisy Čelakovskému otiskl FRANTIŠEK BÍLÝ, *Korespondence a zápisky Františka Ladislava Čelakovského*, díl 1: *Dopisy z let 1818–1829*, Praha 1907 pod čísly 195, 197 a 257, díl 2: *Dopisy z let 1829–1842*, Praha 1910 pod číslem 74. Dopis z 24. 7. 1827 otiskl též V. A. FRANCEV v *Lužici XVII*, 1899, s. 23. O korespondenci dále viz PÁTA (1923/24), s. 364–366; Josef PÁTA, *Handrij Zejler a jeho styky s Čechy a Slováky*, *Časopis Národního musea* 1923, s. 143–158; PÁTA (1937a), s. 124–6.

119) Datován je 1827. PETR (1988a), s. 32–3, zde také seznam přepsaných památek.

120) V. A. FRANCEV, *Ostatki jazyka slavian polabskich, sobrannyje i objasnenyje F. L. Čelakovskim*, *Sbornik Otdelenija ruskogo jazyka i slovesnosti imperatorskoj Akademii nauk* 70, č. 3, St. Petersburg 1901, TÝŽ, *O polabskom slovare Fr. L. Čelakovskogo*, *Russkij filologičeskij vestnik*, 43, Varšava 1900, s. 270–274, PETR (1988a), s. 33–36. Zajímavá je transkripce slov v Čelakovského slovníku, přihlížející k předpokládané etymologické podobě polabských slov.

121) PETR (1988a), s. 212–213 otiskuje fragment o tvoření lužickosrbských slovesných podstatných jmen, jenž byl patrně přípravou prací pro její vydání.

122) PETR (1988a), s. 38–39, PETR (1988b), s. 213–216. Zde též ukázky. Slovník se nachází v LA PNP.

123) PETR (1987), s. 141–5. Seznam obsahuje 314 bibliografických údajů o knihách z let 1574–1831, má 2 části – 1. část je řazena chronologicky, ve 2. části jsou uvedeny tisky, u nichž nebylo známé datum vydání.

Čelakovský sestavil pro zamýšlené 2. vydání P. J. Šafaříkových *Geschichte der slawischen Sprache und Literatur nach allen Mundarten* soupis dolnolužické literatury.¹²⁴

Je příznačné, že ihned po příjezdu do Vratislavi, kde byl jmenován profesorem slavistiky, v květnu 1842 se František Ladislav Čelakovský setkal s Janem Evangelistou Purkyněm a posléze též s Lužickými Srby, ve Vratislavi studujícími. Jedním z nich byl i Jan Arnošt Smoler, který už dříve posílal Čelakovskému do Prahy ukázky svých děl.¹²⁵ Prostřednictvím J. E. Purkyně poté došlo ke sblížení Smolera a Čelakovského, Smoler se stal častým hostem v Čelakovského domě a vděčným posluchačem jeho přednášek. Čelakovský Smolerovi dále rozšířil jeho slavistické i obecné jazykové vzdělání, diskutoval s ním otázky týkající se srbského jazyka i budoucnosti srbského národa. Čelakovský byl bezesporu hlavním iniciátorem reformy Smoleroва srbského analogického pravopisu roku 1844.¹²⁶

Fr. L. Čelakovský však nebyl ve Vratislavi příliš spokojený, a plánoval proto na nějaký čas navštívit Prahu. K návštěvě, ke které došlo v září 1843, přizval též Smolera.¹²⁷ Cestou navštívili české divadelní představení v Turnově a vlastence, působící v okolním kraji. Smoler se během české návštěvy mohl osobně poznat a promluvit si s českými národními pracovníky, s nimiž byl v korespondenčním styku. Navázal také nové kontakty (o nich je psáno níže) a v neposlední řadě poznal na vlastní kůži stav národního probuzení v Čechách, působení českých spolků, divadel atd.¹²⁸ To vše bylo mocnou vzpruhou pro jeho další práci ve prospěch lužickosrbského národa, neboť Smoler od té doby usiloval o zřízení podobných institucí v Lužici.

Společně s dalším vřatislavským lužickosrbským studentem J. A. Warkem přeložil J. A. Smoler Čelakovského *Ohlas písní ruských* do homolužické srbštiny. Překlad byl dokončen roku 1844¹²⁹ a vyšel v Praze Čelakovského nákladem roku 1846. Smoler společně s vřatislavským studentem Boguchwałem Markusem překládal toto dílo i do dolnolužické srbštiny. Překlad však knižně nevyšel a nejspíš nebyl ani dokončen.

Roku 1844 Čelakovský po smrti manželky odjel na zotavenou do Prahy. Smoler dohlížel po dobu jeho nepřítomnosti na chod Čelakovského vřatislavské domácnosti a napsal mu o tom do Prahy 23. 7. 1844 dopis.¹³⁰ V něm kromě informací o chodu domácnosti nalézáme žádost o Čelakovského angažování v záležitosti prodloužení Smoleroва stipendia ke studiu slavistiky.

J. A. Smoler udržoval s Čelakovským kontakt i poté, co ukončil svá vřatislavská studia a vrátil se do Lužice. V dopisech podrobně informuje o novém dění v Lužici, zvláště o srbských pěveckých koncertech a o zakládání Mačicy Serbskeje, k čemuž jistě Čelakovský během Smoleroových vřatislavských studií i později dával rady a podněty. V dopise z Łazu z 27. 5. 1845 Smoler lituje, že se nemůže vrátit do Vratislavi a že neuslyší Čelakovského přednášky. Píše dále, že se dozvěděl o Slovanech, žijících prý v okolí Lüneburgu, oblékajících kroje a hovořících slovanským jazykem. Jednalo se však o omyl, jazyk Lüneburských Slovanů (neboli Drevanů) vymřel již během 18. století.

Další dopis, pochází z 8. 11. 1845 a Smoler zde především prosil o příznivý posudek o své osobě. Požádal totiž pruského ministra Eichhorna o finanční podporu pro svůj připravovaný velký horno- a dolnolužický slovník a věděl, že se Eichhorn obrátí na Čelakovského. Čelakovský učinil vše podle Smoleroва přání¹³¹ a Smoler obdržel příspěvek 100 tolarů, svůj slovník však nakonec nedokončil. 30. 4. (nebo 30. 3.) 1846 napsal Čelakovský Smolerovi list,¹³² ve kterém žádá Smolera o informace k dolnolužickému slovníku J. J. Swory (Zwähra), na nějž má dát pruskému ministerstvu posudek. Smoler v odpovědi z 8. 5. 1846 píše o nevalné hodnotě slovníku (jehož autor nepřihlížel k žádným jiným slovanským řečům) a vypočítává rozdíly mezi Sworovým a svým připravovaným slovníkem. Radí ale Sworův slovník doporučit k vydání, mohl by zažehnout jiskřičku národního hnutí v dosud neuvědomělé Dolní Lužici. Čelakovský jednal podle Smolerovy rady¹³³ a slovník vyšel roku 1847.

V dalším dopise, psaném ze Zhořelce 28. 2. 1847,¹³⁴ píše Smoler především o postupu zakládání Mačicy Serbskeje. Čelakovský se tehdy rozhodl darovat prvním 100 členům (ještě nezaloženého) spolku exempláře Smoleroва překladu *Ohlasu písní ruských* a Smoler v dopise píše, že knihy začal již rozdávat. Když byla Mačica Serbska konečně schválena a povolena, napsal Smoler 29. 4. 1847 z Budyšina nový list, ve kterém žádá Čelakovského a Purkyně, mající velké zásluhy na založení tohoto spolku, aby do něj vstoupili. Mluví i o svém záměru odjet do Lipska. Tím je korespondence Smolera a Čelakovského vyčerpána.

Z náznaků¹³⁵ vyplývá, že byl s Čelakovským kolem roku 1845 v korespondenčním styku i J. P. Jordan, vzájemné dopisy se však nezachovaly.

František Ladislav Čelakovský vskutku brzy vstoupil do Mačicy Serbskeje. Stalo se tak při krátké návštěvě Budyšina, kde se v 15. 8. 1847 zastavil při cestě do Prahy. Čelakovský se sešel s předsedou Mačicy B. A. Klinem a dalšími členy jejího vedení a dostal mimo jiné darem několik

nově vytištěných lužickosrbských knih.¹³⁶ Čelakovskému se však nelíbilo, jak malý počet Čechů do Mačicy vstoupil.¹³⁷

Členem Mačicy Serbskeje se stal i mladý srbský filolog a básník Dr. Křesćan Bohuđer Pful. Ten byl (jako vůbec první Lužický Srb) od roku 1844 členem Matice české a získal jejím prostřednictvím Čelakovského básnickou sbírku *Růži stolistou*, již se rozhodl překládat do němčiny. Napsal o tom Čelakovskému z Drážďan dne 21. 11. 1847¹³⁸ dopis, se kterým také poslal svůj lužickosrbský překlad jedné Čelakovského básně. Zároveň Pful Čelakovskému děkoval a kladl několik pravopisných dotazů.

Odpověď Čelakovského se nezachovala. Korespondence pokračovala až o rok a půl později. Pful se tehdy snažil znormovat systém tvoření lužickosrbského verše a v obsáhlém dopise z 19. 4. 1849 položil Čelakovskému jako odborníkovi v otázce slovanské verzologie několik dotazů ohledně tvoření slovanských a zvláště lužickosrbských rýmů. Zaslal Čelakovskému též 4 své básně spolu s žádostí o jejich posouzení a svůj návrh úpravy lužickosrbského pravopisu. V bohužel nezachované odpovědi Čelakovský mimo jiné Pfula zpravitel o svém povolání na stolicí slavistiky do Prahy. Pful se proto v dalším dopise 10. 5. 1849 ptal, zda by se nemohl stát jeho nástupcem na univerzitě ve Vratislavi. Vypisoval svou odbornou průpravu k tomuto postu. Čelakovský však tento úmysl Pfulovi rozmluvil. V dopise z 14. 7. 1849 Pful děkuje za posudky básní a za poučení o rýmech a pokládá Čelakovskému ještě několik pravopisných dotazů.

O vztazích mezi Pfulem a Čelakovským svědčí též Pfulův nedatovaný zápis do Čelakovského památníku.¹³⁹ Čelakovského názory ovlivňovaly Pfulovu činnost i v letech po skončení vzájemné korespondence – např. ve statích o lužickosrbské poetice nebo o slovanském slovese.¹⁴⁰

I ve Vratislavi se Čelakovský věnoval lužickosrbskému a polabskému jazyku. Zachoval se abecedně uspořádaný lužickosrbský slovník, obsahující především přírodopisná jména.¹⁴¹ Čelakovský také zpracoval polabsko-rusko-německý slovník (slova uváděna v transkribované podobě a řazena abecedně) a sestavoval slovník česko-polabsko-německý (ten nejspíš nebyl dokončen).¹⁴² Po Čelakovského přesídlení do Prahy roku 1849 ustávají jeho přímé kontakty s Lužickými Srby, lužickosrbským jazykem a kulturou se však Čelakovský ve svých dílech nadále zabýval. Roku 1852 vydal *Mudrosloví národa slovanského v příslovích*, ve kterém se vyskytuje značné množství přísloví lužickosrbských. Některé získal Čelakovský už roku 1828 od H. Zejlera, většinu pak ze Smoleroých

124) Seznam obsahuje 22 knih, krátké informace o šesti dolnolužických autorech a odkazy na díla, kde by mohlo být uvedeno více. Otištěn byl v PÁTA (1923), s. 123–124.

125) KUNCA (1995), s. 58; J. A. Smoler V. Hankovi 6. 10. 1841 PÁTA (1919), s. 48–49.

126) Smoler F. Douchovi 4. 7. 1844. PÁTA (1919), s. 70–72.

127) O Čelakovského a Smoleroých pražské návštěvě PÁTA (1919), s. 63–69, KUNCA (1995), s. 66–68. Ve Smoleroých autobiografii (ČERNÝ (1910), s. 65) je návštěva Prahy datována chybně 1842. Stejnou dataci v PÁTA (1936), s. 203–4 je nutné brát pouze jako překlep.

128) Smoler už dříve, za svých studentských let, Prahu navštívil, a když se tam v doprovodu Čelakovského vrátil, byl velmi překvapen prudkým rozmachem českého národního živlu během několika let (CYŽ (1966), s. 83–4).

129) Smoler Douchovi 4. 7. 1844. PÁTA (1919), s. 71.

130) Tento dopis otištěn v Lužica 1898, s. 110–111, veškeré následující dopisy Smolera Čelakovskému byly otištěny v Časopisu Mačicy Serbskeje 1904, s. 86–95. Celou korespondenci Čelakovského se Smolerem pak otiskl BÍLÝ (1915), s. 154–155, 334–338, 375–379, 419–421, 459–462, 473–475 a PÁTA (1919), s. 76–77, 93–95, 105–106, 112–113, 120–122, 123–124.

131) Jeho posudek je otištěn v PÁTA (1922), s. 8–10.

132) Zachoval se pouze Smolerův výtah z tohoto listu, jenž byl otištěn v BÍLÝ (1915), s. 419, PÁTA (1919), s. 112. Dopis je datován 30. 5., jedná se však o omyl.

133) Čelakovského posudek Sworova slovníku pro Eichhornovo ministerstvo otištěn v PÁTA (1922), s. 7–8.

134) PETR (1988b), s. 223 v odkazu na tento dopis mylně uvádí, že jej psal Čelakovský.

135) Především zmínky v dopisech Jordana Klácelovi: PÁTA (1947/48), s. 362, 363.

136) PETR (1988b), s. 225–6. Chybný je údaj ve FRINTA (1955), s. 58, že Čelakovský Lužici nikdy nenavštívil.

137) Postěžoval si tak V. Staňkovi v dopise z 20. 12. 1847 (BÍLÝ (1915), s. 501).

138) WLADIMIR FRANCEW – JAKUB BART-ČIŠINSKI, *Listy serbskich wótčincow z časow serbskeho wzroždženja III. Listy dra Bohumila Pfula. Pisane professorej Čelakovskemu w létomaj 1847 a 1849*, Časopis Mačicy Serbskeje 53, 1905, s. 60–66. Pfulovy dopisy Čelakovskému viz BÍLÝ (1915), s. 494–7, 648–654, 656, 666–668; O korespondenci dále PETR (1979), s. 49–50, PETR (1988b), s. 226–230.

139) PETR (1988b), s. 230, zde na str. 243 přehled dalších otištění zápisu.

140) PETR (1988b), s. 229–231.

141) PETR (1988b), s. 216–217.

142) PETR (1988a), s. 36–38.

*Pjesniček. Lužickosrbského jazyka si všimá i posmrtně vydaná kniha Čtení o srovnávací mluvnici slovanské (1853).*¹⁴³

V 50. letech vyšly také 2 svazky Čelakovským sestavených výborů textů z jednotlivých slovanských jazyků. V tomto projektu (o kterém začal uvažovat už ve 30. letech) zamýšlel Čelakovský vydat i lužickosrbskou chrestomatii, jeho předčasná smrt roku 1852 mu v tom však zabránila.¹⁴⁴ Ve všech svých pracích o jazyku nebo kultuře Lužických Srbů se mohl Fr. L. Čelakovský opírat o svou knihovnu, která obsahovala 34 souborů.¹⁴⁵

Cestování s Benediktem Bělkem do východní Asie

Na pravidelném (pravidelnost však byla ve druhém pololetí 2005 porušena) měsíčním členském shromáždění SPL 24. 1. 2006 vypravěl redaktor Lužickosrbského rozhlasu B. Bělek přátelům Lužických Srbů o cestě, kterou se svou ženou podnikl škodovkou z Radworu do Asie a zpět. Při přednášce promítal svoje světelné obrazy, které jsou na vysoké umělecké profesionální úrovni. Sám promluvil v úvodu a v závěru, ostatní přednášku přehrával z magnetofonu, občas ji přerušuje vzpomínkami. – Na dalekou cestu si s sebou vzeli jen málo zavazadel, jídlo a jiné potřeby si kupovali po cestě. To bylo záměrné, chtěli co nejčastěji přijít do styku s obyvateli, aby pronikli do tamějšího života. Jeli přes Bulharsko, Turecko, prohlédli si Istanbul, v Gruzii projeli Stalinovým rodištěm Gori, zastavili se v hlavním městě Tbilisi, přeplavili se přes Kaspické moře, projeli Ašchabadem a Bucharou (vyfotografovali si starou architekturu), v Taškentu vzpomněli na spisovatele Č. Ajtmatova. V Číně, kde si musili nasadit na auto čínskou poznávací značku, si prohlédli Velikou čínskou zeď, buddhistické chrámy aj. Rozdíl mezi chudými a bohatými jsou tam

Na nejstřeženější hranici světa, mezi severní a jižní Koreou.

Na Rudém náměstí v Moskvě.

143) PETR (1988b), s. 231–4.

144) PETR (1988b), s. 237–8 uvádí seznam 12 hornolužických a 7 dolnolužických knih (vydané v 17.–18. století), ze kterých chtěl Čelakovský čerpat materiál pro svou chrestomatii.

145) Jejich seznam podává PETR (1988b), s. 234–6. – O Čelakovském a Lužických Srbech dále M. ANDRICKI, *Fr. Lad. Čelakovský*, *Lužica* 18, 1899, s. 25–26, 35–36, A. FRINTA, *Význam F. L. Čelakovského pro bulgaristiku a sorabistiku*, *Slovesná věda* 5, 1952, s. 215 a d., J. LEBEDA, *Lužické ohlasy u Frant. Lad. Čelakovského*, *Lid. demokracie* 27. 8. 1977.

nesrovnatelně větší než u nás. Dále zajeli do Koreje. Viděli blahobyt v jižní Koreji, a bídu v severní, tam ani v noci nejsou ulice osvětleny. V patách jim byl stále průvodce, nemohli samostatně učinit ani krok. Zpět se vraceli po Sibiři přes Bajkal, Krasnojarsk. Cestou se setkali s účastníkem Budyšínského prázdninového sorabistického kurzu a popovídali si s ním ve své mateřštině. V Jekatěrinburku viděli nový kostel s pozlacenou kupolí a zastavili se u památníku carské rodiny.

V diskusi po přednášce se mluvilo i o důležitosti podobných přednášek v lužické srbsčině. Lužičtí Srbové mají vědce, mají i spisovatele a básníky. Ale pro udržení národnosti je zapotřebí více takovýchto poutavých populárních přednášek v lužickosrbské mateřštině.

Přednášející mluvil zřetelně dobrou lužickou srbsčinou, takže i posluchači neznalí jazyka dobře pochopili, o čem jde. Překvapila však mimořádně nízká účast českých posluchačů (jen pět!).

Jiří Mudra

Novým předsedou SPL je Lužický Srb

Ve výroční den komunistického převratu v sobotu 25. února se konala valná hromada Společnosti přátel Lužice v pražské Literární kavárně Řetězová. Na začátku vyslechli členové výroční zprávu předsedy prof. Leoše Šatavy a pokladníka Miloše Malce. O situaci našeho časopisu referovala Zuzana Bláhová-Sklenářová, která se ujala vedení časopisu v červnu 2005. Po přestávce vystoupil Jurij Luščanský jakožto lužický „ministr zahraničí“ a kurátorka připravované lužickosrbské výstavy v Předklášteří u Tišnova Irena Ochrymčuková. Po několikaleté diskusi členové schválili změnu sídla Společnosti z Lužického semináře na Filozofickou fakultu UK na nám. J. Palacha. Stalo se tak pod tlakem správce Lužického semináře a kvůli lhostejnosti vedení ministerstva školství, aby bylo umožněno pokračování jednání. Seminář byl zánovní v roce 1960 pod podmínkou, že přátelé Lužice budou moci nadále používat tři místnosti pro knihovnu a setkávání. Tento fakt není respektován, protože přes nepřetržitou práci nemá Společnost právní kontinuitu. Vedení Společnosti se příliš nezměnilo, předsedou je pražský Lužický Srb architekt Hanuš Härtel, místopředsedy profesor etnologie Leoš Šatava a student sorabistiky a slovenistiky Radek Čermák. V novém představenstvu zasedají vedle historika dr. Petra Kalety i student bohemistiky Lukáš Novosad, který byl na několikaměsíčním stipendijním pobytu v Lipsku, student sorabistiky a etnologie a nový vedoucí redaktor Česko-lužického věstníku Ondřej Doležal a učitel Antonín Kříž, který je členem SPL už ve třetí generaci. Nakonec se krátce hovořilo o situaci v lužickosrbském školství, o které byli všichni informováni v našem časopisu.

račk

Festival básníků 2006 24.–28. dubna 2006

Každoroční olomoucký festival organizuje Lenka Krausová, doktorka na bohemistice Univerzity Palackého v Olomouci. Koná se v olomouckém P-centru, které se zabývá problematikou ohrožených drogovou závislostí, jehož součástí je galerie a čajovna U mloka. První večer byl věnován českým autorům Pavlu Růtovi, Janě Heffernanové, poslední dva *surrealismu a imaginativní poezii* – Františku Dryjovi, Brunu Solaříkovi, Aleně Nádvorníkové, Stanislavu Dvorskému, Petru Královi, Pavle Šuran-ské a Svatavě Antoňové. Tedy jménům, která už leckomu uvízla v uších. Naše čtenáře ale zajímá špiše večer druhý a třetí – lužickosrbský. Na úvod Milan Hrabal obšírně představil lužickosrbskou situaci, kterou si mohli přichodzí nastudovat i z panelů, které připravila organizátorka festivalu po zevrubném studiu a návštěvách v Lužici. Po přestávce četl ze své tvorby Benedikt Dyrlich. Druhý večer se skládal ze čtení Róži Domašcyny a místo plánovaných Tomasz Nawky a Bena Budara Hrabal přečetl výběr ze svých novějších překladů současné poezie. Na konci programu byly vždy zodpovídané dotazy. Účast byla nezvykle vysoká – dohromady kolem 120 lidí, většinu tvořili mladí lidé, zřejmě pozvaní studenti.

račk

Almanach Festival básníků '06

Almanach byl vydán u příležitosti VI. ročníku autorských čtení 24.–28. dubna 2006 v Olomouci. Potěšilo nás, že celé dva večery (25. a 26. 4.) byly věnovány lužickosrbské poezii. (V této krátké zprávě si všímáme jen jí.) V almanachu jsou otištěny i krátké ukázky (Benedikt Dyrlich, Róža Domašcyna, Tomasz Nawka, Beno Budar), přeložené do češtiny. Přes všechny obdiv a úctu k práci pořadatelů bych chtěl upozornit na drobné jazykové nepřesnosti (kurzivou označuji jinou možnost překladu): „Všechna prázdná slova / Z klícky a ve zpovědnici / Jsme odříkali“ *Všechna prázdná slova Z kazatelny a ve zpovědnici Jsme odmítli* (s. 6); „Chroščice“ *Chroščicy* (s. 7); „pismiki do dule kulamoj / mjez džasnomaj dula pačimoj“ – *přeložit výstižněji* (s. 9); „jejich lesk“ *jeho lesk* (*vztahuje se ke slovu nářek*); „do morja njewjedže / džě nanihdy mój puć“ *do moře nevede přece vůbec nikdy má cesta*; na vloženém programu „Spát v máji měli zakázat“ (Spač w meji měli zakazać) *Spát v máji by měli zakázat / Spát v máji by se mělo zakázat / Spát v máji by mělo být zakázáno*. Těchto několik poznámek nikterak nechce podceňovat velkou práci pořadatelů. Chce jen povzbudit překladatele k hlubšímu zamyšlení a pro případné knižní vydání překlady zdokonalit.

Nakonec vyslovuji podiv, proč je almanach česko-německý. Byl-li zájem vydavatelů dosáhnout tak světovosti, pak by bylo příhodnější užít některého rozšířenějšího jazyka (angličtina, čínština, španělština ...). Myslím však, že bychom vystačili s češtinou (a ovšem u lužickosrbských textů také se srbsčinou).

Jiří Mudra

Literární Varnsdorf 2006

Na letošním třídenním vyhlášení soutěže Literární Varnsdorf v Jiřetíně pod Jedlovou četli Beno Budar a Milan Hrabal z nově vydaného dvojjazyčného výboru. Čtyřicítka soutěžících si odnesla podepsanou Budarovu račku.

Z LUŽICE

Nejslavnější Srb znám

Na poslední Schadzowane (19. 11. 2005) byl zveřejněn vítěz soutěže o nejslavnějšího Lužického Srba. Stal se jím s poměrně velkým odstupem Handrij Zejler (1804–1872), který dostal 245 hlasů. Takto rozhodli v minulých měsících posluchači Serbského rozhlasu a diváci televizního magazínu Wuhladko. Celkem bylo odevzdáno přes 2 500 hlasů. Druhé místo obsadil Jakub Bart-Čišinski (1856–1909) se 170 hlasy a na třetím místě skončil Jurij Brězan (nar. 1916), jediný tehdy žijící z této trojice. Ten dostal 132 hlasů. V první desítku se dále umístili: Korla Awgust Kocor (122 hlasů), Měrćin Nowak-Njechorński (117), Alojs Andricki (106), Michał Nawka (71), Alfons Frencl (61), Marja Kubašec (59) a Michał Hórnik (58).

SR 21. a 29. 11.) odo

Historická brána (torož) v Njebjelčicích

Obec Njebjelčicy koupila za symbolickou cenu 1 eura bránu, která byla postavena 1896 jako vchod do lužickosrbské vesnice (kterou zorganizoval především A. Muka) na Výstavě saských řemesel a průmyslu v Drážďanech. Njebjelčičtí bránu v obci Liegau-Augustusbad rozebrali a uprostřed Njebjelčic opět sestavili. *Torož* je dnes už historická a umělecká památka a později bude tvořit vchod do Krabatova dvoru, který vznikne v bezprostřední blízkosti. Ale už dnes stojí za to návštěvníkům srbské Lužice zastavit se v této krásné vesnici v tradičním slohu (*tykowa-ne chěže* = hrázdná stavení, pozn. red.) a přesvědčit se na vlastní oči, co je to torož.

(SN 13. 1.) J-a

Lužickosrbský ochotnický spolek Bratrowstwo w Kulowě

zahrál úspěšně 7. 1. 2006 veselohru H. Kleista Rozbitý karan (*Rozbitý džbán*, pozn. red.) v lužickosrbském překladu. To však není jediné ochotnické představení v dvojjazyčné Lužici. Tyto podniky jsou velmi důležité pro pěstování a udržení živého mateřského jazyka. – Nemá smyslu zprávy o takových představeních přejímat do ČLV z lužickosrbského tisku. Jde nám spíš o to, aby hodnotící recenze o nich psal očitý divák. Protože však jen výjimečně je z Česka přítomen v Lužici některý český návštěvník, když se hraje lužickosrbské divadlo, byli bychom vděční, kdyby nám pro

ČLV některý Lužický Srb kritiky takových podniků psal a posílal. Najde se (třebas z řad žáků nebo studentů) takový oběťavec?

(Př 13. 1.) J-a

22. dolnosrbská Schadowanka se konala 26. listopadu v Chotěbuzi. Program připravil sbor Dolnolužickosrbského gymnázia, Slepjanský folklórní soubor a Mónica Klesec. Dolnolužičtí Srbové zároveň volili osobnost roku 2005. Stal se jí učitel Torsten Mak, v první trojici se dále umístili Angela Šurmanowá a Manfred Starosta. Mak v roce 1999 navštívil valnou hromadu Spolku česko-lužického.

(27. 11.) odo

Jedna z největších a nejaktuálnějších encyklopedií, **Wikipedia**, je nyní i v lužické srbštině. První podoba je už na internetu. Přeložil ji Michał Wolf, který je také původcem dalších internetových vymožeností v lužické srbštině, mimo jiné prohlížeče a e-mailového programu Mozilla. Tento internetový slovník naučný je ve 156 jazycích a nářečích, mimo jiné i v kašubštině.

(runjewonline 9. 12.) odo

Založba za serbski lud chce přenechat své místo **zřizovatele Serbských Nowin** Domowině. Jak 19. ledna zveřejnil šéfredaktor lužickosrbského večerníku Benedikt Dyrlich na setkání novinářů se zástupci Svazu německých žurnalistů v Budyšině. Serbske Nowiny chtějí, aby jejich zřizovatelem bylo více subjektů, ne jen jeden, jak bylo dosud. Benedikt Dyrlich si představuje, že by jím byla nejen Založba a Domowina, ale i nadregionální odborné společnosti apod. Novináři dále mluvili o možnostech zkvalitnění lužickosrbského novinářství.

(SR 20. 1.) odo

Rada národních menšin v Německu velmi uvítala iniciativu liberální strany FDP, jejímž smyslem je návrh na **zapsání ochrany a podpory kultury do ústavy**. Jan Nuk, předseda Domowiny a zároveň předseda Rady národních menšin, požaduje, aby se ochrana kultury přímo definovala také jako ochrana kultury Lužických Srbů, Frísů, Dánů, Sintů a Rómů.

(SR 31. 1.) odo

Sasko bude mít více **ochranných pásem pro ptáky**, v Lužici to bude mimo jiné niva Sprěvy severně od Budyšina, oblast kolem Dobroščanské vody a území mezi Wósporkem a Lubijem.

(SR 5. 2.) odo

Po přestavbě, která trvala dva a půl roku, byla 6. února novinářům představena obnovená **hlavní budova Německo-lužickosrbského divadla**. Úpravy mají přinést, jak uvedl intendant Lutz Hillmann, několik výhod, jak pro diváky, tak i pro technické zázemí divadla. Slavnostní otevření proběhlo dvakrát, poprvé 17. února hrou *Der Sturm* od Shakespeara v němčině a podruhé 4. března hrou *Šwanda, dudak* v lužické srbštině. Na opravu divadla přispělo 50 hornolužických firem 60 000 eury.

(SR 5. a 7. 2.) odo

Lužickosrbské školské a společenské středisko bude umístěno v budově Lužickosrbského gymnázia v Budyšině. Středisko se ale bude teprve stavět, jak sdělil krajský úřad, město Budyšin a ministerstvo školství.

(SR 12. 2.) odo

Obyvatelé **Wulké Dubrawy** se také snaží o zachování základní školy 2. stupně (srjedzna šula). Ta se má uzavřít ke konci příštího školního roku. Chtěli by se sami stát zřizovateli této školy. Dnes se tu lužická srbština vyučuje pouze na 1. stupni (zakładna šula). O obnovení školy 1. stupně se snaží i obec Njebjelčicy a tamní rodiče.

(SR 12. a 26. 2.) odo

V pátek 3. března se konala valná hromada **Lužickosrbského spolku mládeže Pawk**, na které členové nejen hodnotili výsledky své práce, ale též plánovali budoucí akce, kterými mimo jiné budou různé sportovní turnaje a hlavně Dny mládeže v srpnu ve Worklecích (Dny młodžiny).

(SR 5. 3.) odo

Pět hornolužických nakladatelství, mezi nimi nakladatelství *Domowina* a *Lusatia* Franka Štíbnara, letos vystavují své knihy na **knižním veletrhu v Lipsku**. Své stánky měli umístěny v *regionálním knihkupectví*, které je novinkou letošního veletrhu. V českém stánku byl přítomen i Česko-lužický věstník především dvěma svými vydáními lipských autorů Tima Meškanka a Lubiny Hajduk-Veljkowicové.

(SR 12. 3.) odo, račk

Vattenfall 16. března v Hamoru představil své plány dalších investic v Lužici. V samotném Hamoru by se měl postavit nový blok elektrárny a v sousedním Rychwaldu by se měl důl otevřít znovu od roku 2010. Dále Vattenfall zveřejnil svůj záměr vést uhelný důl v oblasti, která zasáhne Slep, Trjebin, Miłoraz, Mulkecy a Rowno. To znamená, že v budoucnu by mělo asi 1 800 lidí zasáhnout přesídlení.

(SR 5., 12. a 17. 3.) *odo*

V neděli 12. března v nedožitých devadesáti letech zemřel w Kamenecké nemocnici **Jurij Bržan**, současný největší lužickosrbský spisovatel. Byl pochován v pátek 17. března v Chróscích, na poslední cestu se s ním přišlo rozloučit na 600 lidí. Na pohřbu promluvil Jan Nuk za Domowinu, Benedikt Dyrlich ve jménu umělců a Milan Hrabal za české spisovatele, saský ministerský předseda Milbradt nechal ve svém jménu položit věnec. I další saskí politici byli přítomni.

Jurij Bržan se narodil 9. června 1916 ve Worklecích. V roce 1938 byl uvězněn pro svou činnost v odboji a od roku 1949 se živil jako svobodný spisovatel. Jeho díla vyšla ve 25 jazycích. Až do své smrti bydlel v Horním Hajnku poblíž Worklec.

(SR 17. a 19. 3., SN 21. 3.) *odo, račk*

V Chotěbuzi byla založena **dolnolužickosrbská vzdělávací síť**. Spolková země Braniborsko, lužickosrbské vzdělávací a vědecké ústavy a také obecní politici se chtějí zasadit o to, aby výuka v lužické srbštině byla nepřetržitá od mateřské školy až do konce školní docházky.

(SR 19. 3.) *odo*

Z CIZINY

Letitý spor kolen **dvojazyčného označení** těch obcí v **rakouských Korutanech**, kde podíl slovinské menšiny přesahuje 10 procent, se v posledních dnech vyhrocuje a stává se mezinárodním. Korutanský hejtman, známý nacionalistický politik Jörg Haider, odmítá splnit rozhodnutí rakouských ústavních orgánů o vztyčení dvojazyčných cedulí. Situaci jako neúnosnou kritizovala mezinárodní Společnost pro ohrožené národy sídlící v německém Göttingenu, německý deník Tageszeitung a také slovinská opozice a spisovatelé. Haider ve snaze získat voliče využívá jako hlavní předvolební téma údajnou obhajobu *německých práv před rozpiňavými Slovany*. Haider se dokonce přirovnal k Ježíši, který odvalil kámen od svého hrobu, stejně tak on zbaví Korutany dvojazyčných nápisů. Někteří místní naopak rozběhli petici za tabule na internetové stránce www.prokuernten.at.

(ČT 18. 1.) *račk*

Prezidentovi ČR Václavu Klausovi nejsou Lužičtí Srbové tak docela neznámí, jak se mi posléze podařilo zjistit, 28. února se prezident neplánovaně setkal se sedmi mladými Lužičany. Bylo to v Perně (něm. Pirna) před internátem německo-českého dvojazyčného gymnázia, odkud náš prezident vyšel spolu s německým prezidentem Horstem Köhlerem. Zazpívali píseň Hančička wowčerjowa (Andulko Šafářová), poté v krátkosti vyjádřili symboličnost místa setkání a upozornili na to, že jiné dvojazyčné školy se v Německu uzavírají (Fabian Kaulfürst, Klaus a Köhler pokazať: Dwurěčnosť je wažne kubło, www.runjewonline.info 1. 3.). 3. dubna 2006 při návštěvě zastupitelstva Prahy-Letňan jsem tedy položil každodenní lužickosrbskou otázku, a jak se s ní prezident popral, si můžete přečíst sami.

Na snímku prezident Václav Klaus s ředitelem gymnázia Berndem Wenzel (vlevo) naslouchají lužickosrbské písni, foto Clemens Škoda

Otázka pro prezidenta Václava Klause

Před třemi lety jsem měl takovou příhodu: Hovořil jsem s jedním novinářem z Lužice, Lužickým Srbem [Benediktem Dyrlichem]. On Vás v té napjaté době, kdy Vás volili, velmi hájil a říkal, že Vy jste vlastně jedinou šancí pro náš národ, abychom přežili v Evropské unii. Proto jsem se chtěl zeptat, jak pojmáte budoucnost malých potažmo velkých národů a úlohu naší republiky, abychom se, jak jste kdysi říkal, nerozpustili jako kostka cukru.

To by byla přednáška na celé dopoledne. Teď jsem napsal takový rozsáhlý text, který se jmenuje Co je to evropeizmus. Tuto sobotu [8. 4.] vyjde v příloze Mladé fronty Dnes. Tím odkazují na širší úvahu.

Není přeci smysluplné, abychom v Evropě vychýlili jakousi staletí vytvářenou rovnováhu, která existovala mezi jednotlivými státy, a pokusili se ty státy škrtnout a místo toho vytvořit jednu supranacionální entitu a de facto se pokusit tyto státy vymazat z mapy a podobně. Já si myslím, že je to velmi nerozumný krok pro Evropu, a to nemá žádnou spojitost s mým světonázorem. Proto taky provokují v Evropě a vyvolávají revoluci ve Velké Británii najednou opublikované mapy z Bruselu, kde je nakreslená Velká Británie a není tam vůbec nápis Velká Británie, je tam jen Wales, Skotsko, Irsko, Anglie. Já si tedy myslím, že pokusit se vychýlit tuto staletí vytvářenou rovnováhu nějakým revolučním způsobem někam jinam je hrubá chyba a mám pocit, že to se v posledních deseti, patnácti letech v Evropě děje. Myslím, že o tom je ten spor, který je nazýván v technickém jazyce sporem mezi pokračujícím intergovernmentalizmem a supranacionalizmem. Jestli Evropa má být přátelským, spolupracujícím seskupením států anebo jestli ty státy má vymazat a pokusit se to vytvářet shora. To samozřejmě souvisí s tisíci dalšími věcmi, jako co je základní stavební kámenek. A já si myslím, že základní stavební kámenek jsou ty jednotlivé státy, nikoliv entita zvaná občan. Myslím si, že není představitelné, že by skutečně demokratické uspořádání existovalo na komplementární úrovni. To je volič od toho, kdo ho řídí neskonale daleko. A já vždycky říkám: Je spousta věcí, pro které je ten stát příliš velký. Proto má města obce a městské části a proto jste zastupitelé, protože si myslíte, že o spoustě věcí se má rozhodovat tady na úrovni Letňan a mám pocit, že se vám nelíbí, už že o tom musí rozhodovat velká Praha, o to více se vám nelíbí, když o tom musí rozhodovat Česká republika, tedy vláda a myslím si, že je nesmyslné, aby o tom rozhodoval někdo v Bruselu, to si máte vy rozhodnout tady. Na něco je ten stát malý, protože jsou věci, které přetékají z jedné země do druhé a o tom, že mají být stejné dopravní značky, o tom přece nikdo nediskutuje. Celý spor je o tom, co se má kde rozhodovat, na jaké úrovni. Jsem hluboce přesvědčen o tom, že toho co se přesouvalo z Letňan, Prahy, České republiky do Bruselu je už dávno zbytečně moc. Zbytečně moc je toho přesunuto daleko, kde na toho „svého“ politika vůbec nedosáhnete, zatímco starostovi může občan vynadat, když ho potká na ulici tady v Letňanech. Toho brusel-

ského politika žádný občan Letňan oslovit v žádném případě nemůže. Jen o tom je celá ta debata, která se karikuje, dramatizuje, dělá se z toho hysterie. Myslím, že složka zastupitelské demokracie je klíčová. Dobře vidíte, že do Evropy člověk nedosáhne a v Evropském parlamentu je to neřešitelné. Nevím, jak moc se hádáte, ale když zasedáte, vidíte se tady. Jako poslanec jsem se byl dvakrát podívat na celodenní jednání v Evropském parlamentu. Tam je těch 753 poslanců, to byste potřeboval mít divadelní kukátko, bez nadsázky, abyste vůbec viděl, kdo to mluví. Tam absolutně mizí jakákoliv vzájemná komunikace poslanců, tam nedovidíte v té obrovské hale, marně hledáte, kdo to mluví. Když jsem tam byl, onehdy mluvil nechvalně známý francouzský poslanec Le Pen. Mně trvalo deset minut, než jsem zjistil, že sedí dvě řady za mnou. Další fór je v tom, že jak se mluví ve všech těch evropských jazycích a překládá se to, tam se naprosto ztrácí, co ten člověk skutečně říkal. To je tichopoštovní problém. Leckdy to jde ještě přes jiný jazyk,

čili to už nemá žádnou souvislost s tím, co ten člověk říká. Jeho jméno jsem náhodou znal. Ale představte si, že neznámý poslanec mluví řeck-ně portugalsky, vezmete si sluchátka a ženský hlas vám to překládá. Neříkejte, že to není rozdíl.

On to překládá z portugalštiny ženský hlas, nevím přes co a vy máte pocit, že to mluví žena a najednou objevíte takového vousatého pána. Vůbec to nechci karikovat, ale demokracie je jakási dohlédnutelnost a doviditelnost na toho člověka. To tam strašně mizí. To je pro mě klasická ukázka demokratického deficitu nebo postdemokracie.

Tady každý karikuje, že chci, aby Evropská unie byla zónou volného obchodu, nebo že se na to dívám ekonomickými očima, to je absolutní nesmysl, mě na tom vadí onen politický rozměr.

Děkuji za odpověď.

*Z diktafonového záznamu připravil
a větnou stavbu upravil Radek Čermák.*

Vladimír Zmeškal zemřel před 40 lety

*Z Rozhladu 4/1996, str. 156–159, rubriky Na wopominanje pod názvem Před 30 letami Vladimír Zmeškal zemřel autora **France Rajše** volně přeložil a pro účely projevu ke 40. výročí úmrtí Vladimíra Zmeškala upravil Radek Čermák. Text byl přednesen po projevu Zmeškalovy dcery Vladimíry na vzpomínkovém setkání u jeho hrobu, organizované Společností přátel Lužice a spolkem studentů sorabisticky Serbowka. Na závěr přítomní položili na hrob místo květin sborník, který připravili redaktoři Česko-lužického věstníku.*

Narodil se 5. listopadu 1902 jako syn dělníka z cihelny, který se osamostatnil a umožnil svému synu studovat na obchodní akademii. Posléze se stal úředníkem banky Slavie. Díky svému velkému nadání, organizačnímu talentu a odborným znalostem se stal postupně sekčním šéfem, ředitelem a po 2. světové válce dokonce generálním ředitelem.

Na zmíněné akademii vyslechl v roce 1919 přednášku tamějšího učitele češtiny Josefa Páty o potlačovaném národu Lužických Srbů. Vycházejí z lidského citění se slabými a utiskovanými, chtěl jim prostě a nezištně pomáhat. Stejně jako Jan Arnošt Smoler působil od mladých let s velkou iniciativou na odpovědných místech až do svých posledních dnů. Svoji lásku k literatuře a umění spojoval s praktickými a organizačními dovednostmi a šel přímo za svým cílem nehlédě na dobu, velké osobní riziko, na prospěch či neprospěch.

Už v roce 1919 vstoupil do Česko-lužického spolku „Adolf Černý“ a u Adolfa Černého na Karlově univerzitě se učil lužické srbštině. Jako devatenáctiletý byl zvolen jednatelem Česko-lužického spolku, kromě toho o sobotách a nedělích přednášel o Lužici v různých městech a obcích, kde získával Spolku nové členy. V řadě měst začaly vznikat odbory Spolku a rovněž v zahraničí bratrské prolužické organizace. Pro své zásluhy se stal v roce 1934 generálním tajemníkem Společnosti přátel Lužice, která se do roku 1939 rozrostla na 10 000 členů (údaj dr. Jana Cyže), v roce 1948 bylo v kartotéce uvedeno dokonce 17 000 členů, bez zemřelých a velmi nízkého počtu vystoupivších to bylo kolem 15 000.

Velmi rozsáhlá byla Zmeškalova novinářská činnost. Spolu s Josefem Pátou redigoval Česko-lužický věstník. V něm nacházíme nej přesnější a nejspolehlivější letopis své doby. Mnoho článků psal sám, také dopisoval do českých, lužických a francouzských periodik.

Když v roce 1932 zesílil nacistický tlak na Lužičany, založil tiskový servis Lužickosrbská korespondence. Skrze něj dostával český a zahraniční tisk aktuální informace o Lužici. Sám jsem pomáhal spolu s Hanou Šimanec-Zaludovou v sekretariátu SPL v Revoluční 26 při rozmnožování brožury o lužickosrbských Sokolech při příležitosti XI. všesokolského sletu (účastnilo se jich 200) uprostřed roku 1948.

Publikace o 42 stranách byla rozeslána na zhruba 700 adres po celém světě.

Od roku 1921 se Zmeškal angažoval i v lužickosrbské literatuře. Z jeho podnětu zveřejnili účastníci setkání v Praze výzvu veřejnosti, aby se psalo moderně a vydávala se moderní literatura. Na jeho podnět bylo dokončeno založení Kruhu lužickosrbských spisovatelů, který ve Zmeškalově angažmá začalo vydávat známou knihovnu Dom a swět. Celkem vyšlo 36 svazků většinou v nákladu 1000 kusů v dostupných brožovaných vydáních. V roce 1936 byla edice zakázána a v roce 1938 neprodané exempláře zničeny.

Další edice nesly název Slowjanske rozhlady o 11 svazcích, Lužické umění o 2 svazcích, Lužickosrbská knihovnička o 38 svazcích a Dnešní Lužice o 15 svazcích. Byl autorem nebo pořadatelem dalších publikací jako je průvodce Slovanskou Lužicí (1930), antologie Čeští básníci Lužici (1933) a Lužičtí básníci (1935).

V roce 1922 při likvidaci Lužického semináře míšeňským biskupem Schreiberem se mu podařilo zachránit tzv. Hórnikovu lužickosrbskou knihovnu před rozprodáním a v roce 1946 získat zpět většinu knih konfiskovaných gestapem. V roce 1931 vydal kompletní katalog knihovny.

Společnost přátel Lužice i díky němu velmi rychle reagovala na první vlnu nacistického teroru proti Lužickým Srbům a už 4. května 1933 přijala memorandum za záchranu lužickosrbského národa, které vybízelo celou veřejnost k solidaritě s lužickosrbským národem. Několik set obecních a městských zastupitelstev v Československu se k tomuto memorandu připojilo stejně jako Československá akademie věd a umění. 5. července 1933 se sešlo na podporu lužickosrbského národa více než 30 000 lidí na hoře Mužský u Mnichova Hradiště. Řečníci tehdy žádali stejná práva pro lužickosrbskou menšinu v Německu jako měla německá menšina v Československu a vyzývali světovou veřejnost k boji za záchranu. Hanba Hitlerovi! volali účastníci stále znovu. V tento den se konaly demonstrace i na jiných místech Evropy.

Společnosti přátel Lužice v Praze, Varšavě, Poznani, Bělehradě, Záhřebu, Lublani a Paříži podaly na začátku září 1933 Společnosti národů v Ženevě obsáhlé memorandum o situaci Srbů pod nacistickým režimem. Další protesty přicházely i ze Švýcarska, USA a Kanady.

Pro lužickosrbský národ to byla velká podpora. Nacisté museli taktiku proti Lužičanům změnit, propustit vězně a další léta trpět práci Domowiny. Vladimír Zmeškal se pravidelně tajně setkával s Pawoem Nedem, Janem Cyžem-Žurčanským a dalšími a nabízel jim rozličnou podporu. Podobná protestní hnutí organizoval Zmeškal i po zákazu práce Domowiny v roce 1937, ale Německo v té době už nepotřebovalo brát mezinárodněpolitické ohledy.

Ukázaly se ale i nedostatky: Student Jurij Měrcink, který dlouhou dobu nosil přes hranici peníze po tisících ukryté v podešvi, si nechával přes výrazný zákaz přijetí peněz potvrzovat. Potvrzení se našla na

hranici a nacisté všechny příjemce zatkli nebo vyslýchali. Nyní získali nacisté záminku pro likvidaci lužickosrbských médií.

Po Mnichově Vladimír Zmeškal všechny materiály o česko-lužické spolupráci ukryl nebo zničil. Pečlivě se domluvil s vedením Společnosti, jak by se mělo postupovat v případě okupace Československa, při zatčení a výsleších. Josef Páta se bohužel nenechal přesvědčit o potřebnosti konspirace, a chtěl vše vypovídat podle pravdy, čímž situaci ještě více vyostřil.

Druhou světovou válku prožil Zmeškal částečně ve vězení Gestapa, v úkrytech, nemocnicích a v odboji. Gestapo a jejich „odborníci“ z lužickosrbského oddělení nedokázali nikdy pochopit, jak dokázal jediný člověk tak obrovskou práci, a to ještě mimo zaměstnání a zcela bez zaplacení. Zvláště je pátil jeho vliv v zahraničí, rovněž kniha „Un people martyr“ (1923), která Německu způsobila mnoho nepříjemností. Věděli, že byl hlavním iniciátorem a organizátorem všeho, ale podrobnosti, především jména živých spolupracovníků, z něj nedokázali vydolovat, dlouhotrvající denní ani noční výslechy nepomáhaly.

Šťastnými náhodami se Zmeškal dočkal osvobození. Z vedení SPL bylo zabito pět členů, z členské základny dalších osmnáct.

Po osvobození obnovil Zmeškal 8. června 1945 Společnost přátel Lužice a byl zvolen jejím předsedou, vrhl se do další organizace, např. 24. června manifestovalo 60 000 lidí za svobodu Lužických Srbů. Psal články a různé publikace, vydával lužickosrbské knihy. Všemi způsoby podporoval Srby, Domowinu a stavbu Srbského domu, měl radost z každého jejich úspěchu.

Když jsem bydlel v Lužickém semináři a pracoval na lužickosrbské účasti na XI. všesokolském sletu v roce 1948. V té době však už Vladimír Zmeškal nebyl členem Společnosti přátel Lužice. Jeho spolupracovníci pracovali dále v jeho duchu, ale po roce i oni museli skončit.

Když jsem v listopadu 1954 v Praze objednal tisk lužickosrbských učebnic, chodil jsem kolem jeho bytu, ale nemohl jsem se s ním setkat, abych tím neohrozil svůj projekt. Jen v těžce průhledných místnostech Národního muzea jsem se sešel o dvou odpolednách s předsedou Sekce pro studium lužickosrbské kultury Kristiánem Landštjákem.

Kdybych se ve dvou tiskárnách nesetkal s lidmi, kteří už před válkou pro Zmeškala tiskli srbské knihy, všechno mé snažení by bylo marné. Když jsem četl a slyšel při přípravách na III. svazový sjezd Domowiny v březnu 1955, že přátelé Lužice, kteří z Prahy Srbům pomáhali, to dělali jen v pověření české velkoburžoazie, která se chtěla zmocnit bohatství Lužice a že to byli pouze lokajové amerického imperialismu (srovnejte s rozpravou a usnesením sjezdu), chtěl jsem spravedlivě upozornit na opravdové přátele ze Společnosti přátel Lužice a tehdejší Sekci při Společnosti Národního muzea (viz Nowa Doba 19.–26. 3. 1955), ale marně: 29. března jsem na rok vypadl ze Svazového předsednictva.

Teprve, když se začaly poměry mezi zeměmi normalizovat, mohli jsme s manželkou využít možnost nenápadně zajet do Prahy s cestovní kanceláří, abychom Zmeškala poznali osobně. Listoval jsem i v jeho pamětní knize, kde se zvečnil Arnošt Bart, Arnošt Juka, Bjarnat Krawc, oba Janové Cyžové, Jurij Cyž, Pawoł Nedo a mnoho dalších srbských činovníků a českých přátel Srbů, nakonec dokonce Kurt Krjeńc. Samozřejmě jsem na tento podpis hleděl trochu udiveně. Vladimír Zmeškal se usmál a začal vyprávět: Vozil Krjeńce autem po Praze, ukazoval mu různé zajímavosti a vyprávěl o česko-lužických stycích. Krjeńc mu najednou řekl: Vy jste takový dobrý člověk. Ale už jste něco slyšel o tom Zmeškalovi nebo neznáte ho dokonce? *To je tajki cyle wohidny čert!* Se svým osobitým humorem mu Zmeškal odpověděl: No, toho máte právě před sebou.

Rok poté už si mohl Zmeškal zase po delší době troufnout do Lužice, přijel s dalšími třemi členy bývalé SPL. Jak bylo domluveno, auto nechali stranou a přišli k nám boční cestou a vmísili se do davu, který přihlížel křižákům. Naše další spolupráce přinesla mimo jiné nádherné dětské knihy v koprodukcí se zahraničními nakladatelstvími.

Od roku 1958 směl Zmeškal zase veřejně působit pro Lužici, bohužel jen skromně jako předseda lužickosrbské Sekce ve Společnosti

Národního muzea měsíčními přednáškami a vydáváním ročního Přehledu lužickosrbského kulturního života a dalších publikací. Ale mučení ve věznicích gestapa – a jistě i nepěkné zážitky a hrubé ukončení jeho práce pro Lužici – podryly jeho zdraví, takže musel už v 50 letech odejít do důchodu a ve 63 letech 8. dubna 1966 zemřel.

Za svého života se dočkal spíše nevděku než vděku a čestný odznak Domowiny dostal teprve posmrtně. Bylo by na místě věnovat mu přinejmenším celou knihu.

Profesor Zdeněk Urban, jak jsem ho poznala

Ewa Siatkowska

Prof. Zdeněk Urban byl v prostředí pražských sorabistů velmi dobře znám. Byl to přece on, který šel ve stopách svého velkého předchůdce prof. Josefa Páty a který v Praze vytvořil středisko sorabistiky. Vedl sorabistická studia na Karlově Univerzitě. Možná však čtenáře ČLV zaujme, jak prof. Urbana viděl někdo ze zahraničí.

Náhoda tomu chtěla, že tak jako Josef Páta spojil sorabistické zájmy s bulharistikými. Myslím si, že u Lužických Srbů i u Bulharů ho přitahoval bohatý a živý folklór, lidové prvky v krásné literatuře a možná i spontánní pohostinnost obyvatel od Marice i od Labe. Oba dva národy mu odpovídaly svou mentalitou. Prof. Urban byl rovněž otevřený a spontánní.

Poznala jsem ho v Sofii, v roce 1963, na Kongresu slavistů. Přátelil se s mojí kolegyní, v té době teprve doktorkou, Teresou Dąbek-Wirgowou, pozdější profesorkou bulharistiky na Varšavské univerzitě. Byl veselý, hovorný. V jeho společnosti se nikdo nenudil. Zapamatovala jsem si jeho drobnou postavu a mohutné obočí.

Když jsem přijela do Prahy na konci 80. let, potkala jsem úplně jiného profesora Urbana. Dozvěděla jsem se, že se zabývá sorabistikou, a to – pravděpodobně – od studentských let. Nebyl jen duší univerzitní sorabistiky, ale také každý rok v Praze společně s Maticí Lužickosrbskou a Lužickosrbským ústavem v Budyšině organizoval mezinárodní sorabistická sympozia, na která mě několikrát zval. Jednání se konalo v uvolněném ovzduší, které nebylo v rozporu s vysokou úrovní přednášených příspěvků.

Prof. Urban byl skvělý organizátor. Na konferencích panoval vzorný pořádek a o všechny zahraniční účastníky bylo náležitě pečováno. Vědecký i umělecký program byl dodržován, jak bylo naplánováno. Každý přednášející se musel vejít do určeného času a jestliže to nedokázal, byla jeho přednáška prostě ukončena.

Imponovaly mi obrovské, všestranné znalosti prof. Urbana a jeho charisma. Byl mistrem ve vyhledávání různých historických zajímavostí. Zároveň byl pedanticky důkladný, o tom jsem se přesvědčila, když jsem redigovala jeho články, které posílal do *Zeszytów Łużyckich*.

Pátého května tohoto roku už uplynulo osm let od jeho smrti a přesto se mi pořád zdá, že ho v Praze potkám v potměných prostorách univerzitní budovy.

Přeložili Kinga Kijová a Ondřej Doležal.

Herbertu Nowakovi k devadesátinám (* 23. 4. 1916)

Jiří Mudra

Národnostní poměry v srbské Lužici se už řadu staletí neustále zhoršují, Lužických Srbů ubývá. Násilné odnárodnování vyvrcholilo za hrůzovlády nacistů. Ale germanizace (dnes se tomu říká asimilace) probíhala i v století 19., v době výmarské republiky i v době NDR. Po spojení západního a východního Německa se situace nijak nezlepšila, spíš naopak. UVědomělí Lužičtí Srbové si brání svou svébytnost i zaváděním programu WITAJ (v mateřských školách si děti mají osvojit lužickosrbský jazyk natolik, aby mohly přejít do základní školy s vyučovacím jazykem lužickosrbským). Držíme jim palec, aby tato snaha byla úspěšná. V Horní Lužici je situace zlá, v Dolní je doslova katastrofální. Před jednotlivci, kteří bez ohledu na nepříznivé okolnosti a překážky, často s osobními obětmi se snažili po celý ži-

vot udržet lužickosrbskou mateřštinu, se skláníme v hluboké úctě, obdivu a vděčnosti.

Herbert Nowak se narodil v Gołynku v Dolní Lužici v rodině učitele. 1922–1926 chodil do národní školy (tam teprve se naučil německy), 1926–1935 do gymnázia v Chotěbuzi. Na této škole ho v posledních třídách zastihl nacismus. Vzpomíná na to: „*Jak to vypadalo na našem gymnáziu? Spolužáci po r. 1933 chodili do školy většinou v uniformách HJ. Naše malá lužickosrbská skupinka se o přestávkách tak trochu schovávala blízko školního plotu. Spolužáci, kteří šli okolo, zaslechli náš cizí jazyk a reagovali ihned: házeli na nás kameny, aby nás rozeznali. To se stalo několikrát. My jsme však byli natolik mazaní, že jsme své schůzky přeložili těsně před školní budovu pod velké okno. A tak už nelétaly žádné „granáty“, protože by byly to okno snadno rozbitly. My čtyři Stopic Fryco z Myšyna, Měto Matušcyny ze Zaspů, další vesničan, jehož jméno jsem už zapomněl, a já jsme po dva roky drželi při sobě a snášeli jakýkoliv výsměch. O prázdninách jsme jezdili na kole po Německu – daleko od našeho gymnázia. Bohužel všichni tři přátelé ve válce padli. Moji učitelé věděli, že jsem „pinak“ (bídník), jemuž nesmějí být nakloněni. Ale od r. 1933 si vzali na mušku nového „nepřítele státu“: v naší třídě byl žid Herbert Lippmann. Jejich povinností bylo ponižovat především tohoto semitu. Nemůžeme však všechny vychovatele narážet na jedno kopyto. Ten žid Lippmann a já jsme dostali z celé třídy nejlepší vysvědčení... Jak to vypadalo 1933 v lužickosrbské vesnici Myšyn, kde jsem tenkrát ponejvíce pobýval? Učitel Kietzke začal potlačovat lužickosrbskou řeč ve škole. Ve vyučovacích hodinách se mateřština v Dolní Lužici oficiálně neobjevovala, zato tím víc na školním dvoře. Svými přísnými zákazy však pan Kietzke ve vyšších ročnících toho moc nedosáhl. Ani s odstraňováním lužickosrbských sukní u školních děvčat si slavný pomník nepostavil. Malé holky i odrostlejší dívky musily za trest napsat stokrát *Ich darf in der Schule nicht wendisch reden*. ... Je však smutná skutečnost, že v důsledku této přísné protisrbské školské politiky od r. 1933 začínaly mladé matky se svými dětmi mluvit německy. Tím nastala podivná situace: se staršími dětmi mluvily nadál lužickosrbsky, a s novorozenci a batolaty německy. Tak si němčina razila cestu do lužickosrbských rodin. Jen rodiče a staří mluvili mezi sebou lužickosrbsky. Všechna mládež ještě lužickosrbsky rozuměla, ale mluvila německy. Dolnolužickosrbský lid si neuvědomoval strašné nebezpečí pro další trvání mateřštiny...“*

1935–1939 H. Nowak studoval teologii a slavistiku na univerzitách v Lipsku, Vratislavi a Berlíně. Vzpomíná: „*Náramné potíže jsem měl na lipské univerzitě pro hloupost ... musili jsme při imatrikulaci odevzdat tzv. „Ahnennachweis“. Tak jsem i já, kluk z vesnice, odevzdal na kvestuře svůj formulář, ale ten tam nebyl. Jak to? Odpověděli mi, že moje imatrikulace není možná, protože nejsem „německé krve“. Na tom tiskopisu byly tyto rubriky: *Volkszugehörigkeit, Muttersprache* atd. Já hlupák jsem všude napsal „wendisch“. To slovo tenkrát v Lipsku ještě neznali. Zkrátka a dobře můj začátek byl těžký – bez studijních knih, bez průkazu, že jsem student. Měl jsem však od prvních dnů dobrého kolegu Hajnricha Bamže. Byl fanatický Lužický Srb a antinacista. V pracovní službě předtím odmítl zdvihnout pravou ruku na tzv. „*Deutschen Gruß*“. Za ten prohrěšek musil hned na tři dny do basy... Ale právě přítel Bamž mi poradil, abych zkusil ještě jednou jít pro nový formulář a všude napsal „deutsch“. On i druzí kolegové jako Pfuland a Meltka mě přesvědčovali, že bez imatrikulace ztratím celý semestr. Dal jsem tedy na jejich radu a ke konci semestru jsem se už stal legálním německým lipským studentem. ... Za války 1942 jsem měl příležitost vykonat druhou teologickou zkoušku. Jako téma jsem si vybral *Wendische Bräuche im Cottbuser Kreise*. To nebylo přijato, dostal jsem téma nové: *Kirchliche Bräuche im Cottbuser Kreise* – pod podmínkou, že se slovo „wendisch“ v celé práci neobjeví.“ ... (Rozhlad 1996, s. 257–258, mírně kráceno).*

Za války musil Nowak sloužit v německé armádě. Když mu bylo 25 let, hledal děvče, s nímž by mohl společně kráčet po celý

další život. Musila to být ovšem Lužická Srbka. Před tím už vícekrát zkoušel štěstí, ale bez úspěchu. Vzpomíná: „*Tak sedím začátkem srpna 1940 s několika německými přáteli za teplého dne venku ve známé chotěbuzské kavárně a najednou se ke mně přihrne štíhlá dívka s otázkou, neznám-li její přítelkyni Pawlikoje Hertu. Hned jsem to zamítl a znovu si sedl, abych s přáteli dál popíjel. Ale to děvče mi nešlo z hlavy. Vlastně jsem ten příběh už zapíjel, ale nevím, jak si to vyložit. Jakási jiskra při prvním pohledu zaletěla do mého srdce. I ona se později přiznala, že se s ní dalo totéž. Pít mě pomalu přestalo bavit, vstal jsem a ubíral se dovnitř do kavárny k tanečnímu parketu. Usedl jsem a rozhlížel se. Všude plno mladých lidí. Jak během několika vteřin najít tu pravou? Tam v koutě sedí takové světlolvasé děvče. Snad je to ona! Vyzval jsem ji k tanci, ale nebyla to ona! Moje tanečnice byla větší než já. Při tanci jsem se pilně rozhlížel po stolech. Tam, tam sedí dvě dívky. Ta jedna je jistě „ona“. Další tanec jsem pak tancoval s ní. Opravdu to byla ona! Tak zvaná „velká láska“ překoná všechno a toho, kdo miluje, oslepí. Neptal jsem se na srbskou národnost, na rodiče, na víru nebo nevíru. Byl jsem zamilován po uši – poprvé v životě! Moje Gerta na tom byla trochu lépe než já, protože její přítelkyně Herta Pawlikoje jí o mně hodně vypravovala. – Ale Gerta Šeskatojc tehdy nevěděla, že bude v našem manželství až do konce života každý den od rána do noci slyšet lužickosrbskou řeč, že její milované děti budou jí domů psát dopisy a pohlednice v jazyku pro ni cizím. Vzala na sebe bez reptání úděl, že do dnešního dne bude rozumět jen polovině z toho, co naše děti vypravují, když přijdou domů. Pravá láska překoná všechny překážky. ... Každá druhá máma by asi od nás utekla, ale naše si dobře pamatovala, že si její bába četla každý večer v litevské modlitební knížce a ze svého zpěvníku jí zpívala litevské duchovní písně. Sílu mateřštiny znala dobře.“ (Moje pocynki a njepocynki, s. 88–89, kráceno)*

Nowakovou osobní tragédií bylo, že po celý život mu církevní vrchnost přes opěťované prosby nepřidělila faru v lužickosrbské obci. Sloužil nejprve jako pomocný farář v Chotěbuzi, pak měl faru v německé obci Pěš Dubow, 1963–1978 byl farářem v Drjowku, tam žije i jako důchodce. Teprve po převratu 1989 už ve výslužbě může kázat několikrát za rok na lužickosrbských bohoslužbách a mluvit do Lužickosrbského rozhlasu. Herberta Nowaka považují i odborníci za nejlepšího žijícího znalce dolní lužické srbstiny. Výbornou znalost tohoto jazyka si přinesl z rodiny, posiloval ji putováním po Lužici a stykem s tamějšími obyvateli. Od r. 1952 se spřátelil se studovaným sedlákem Frycem Latkem z obce Nowa Wjas pla Picnja, jehož *cysteje, njeskazoneje dolnosrbskeje řeči* si tuze vážil. Tohoto svého přítele také lužickosrbsky pohřbíval. Své vynikající znalosti dolní lužičtiny uplatňoval jako host při dalším vzdělávání učitelů. Navštěvuje i redakci Nowého Casnika, je členem dolnosrbské podkomise při Lužickosrbské jazykové komisi. Mnozí sorabisté i jiní zájemci se s ním radili o jazykových otázkách, aniž je jeho jméno uvedeno na pracích (např. překladech), které vydali.

Psát začal H. Nowak už jako gymnazista. Cenným pramenem dolní lužické srbstiny jsou jeho drobnější beletristické prózy (malý výběr z nich vydalo LND 1979 s názvem *Mjadwjež w Lubošcańskej goli*), otiskuje je v lužickosrbských antologiích, v Nowém Casniku, v Pratyji, píše do měsíčníku *Pomhaj Bóh*. Knižně mu vyšly příručky *Powědamy dolnosrbski* (LND 1. díl 1976 a 2. vydání 1983, 2. díl 1981), sbírka kázání *Dolnosrbske prjatkowanja* 1985–1991 (LND 1991), vzpomínky *Moje pocynki a njepocynki* (LND 1991). H. Nowak hodně cestoval po Lužici i v cizině, hlavně slovanské. V Praze býval hostem u Bohumila Malotína, u Heričů, rád navštěvoval Václava Srba v Chejnicích, v Karlových Varech se setkával s Miloslavem Wajsem. Naučil se více nebo méně dobře sedmi jazykům. Ale jediná nejmilejší a nejmilovanější zůstává jeho dolnolužická mateřština. Jí také naučil všech svých šest dětí a ty jí také skutečně užívají i v běžném denním styku.

Pane faráři, přeji Vám hodně sil, abyste nám i dále psal půvabné povídky a radil i v jazykových otázkách.

Milan Hrabal, Moudrost Lužických Srbů

Ukázka z rukopisu připravovaného pro knižní vydání pod pracovním názvem „Moudrost Lužických Srbů“, který vyjde v nakladatelství JANUA PhDr. Jaroslavy Čajové).

S kozlem šla do otawy a opíchaná přišla domů.
Z kozotom je šta do wotawy a z bodžena je přišla domoj.

Bohu nejmilejší děti často nosí nejtěžší kříž.
Bože najlubše džěči často najčeši kříž noša.

Každá kvočna se pro svoje kuřátka odváží i na smrt.
Kóžda pata so za swoje kurjatka do smjerce schrobli.

Na chlapečka proutek, na chlapce prut.
Na hólčka pručík a na hólca prut.

Tři bratři pomohou méně, než jeden upřímný přítel.
Třo bratřa pomhaja mjenje hač jedyn wutrobný přěcel.

Zvon zvoní podle toho, jak do něj biješ.
Zwón klinči, za tymž hač do njeho biješ.

Tělesná láska kalí mozek.
Čělna lubosć mozy muči.

Adam se vymlouvá na Evu, Eva na hada.
Hadam na Jěwu suwa, a Jěwa na hada storka.

Střez se ženského předku a koňského zadku.
Hladaj so žonjacoh přědka a konjacoh zadka.

Kde nevěstu dělá stříbrná skříň, po svatbě rádí ďábel.
Hdžěž slěborna křinja njewjestu čini, cychnuje po kwasu djas.

Muž je strom a dobrá žena jeho koruna.
Muž je štom a pěčna žona je króna.

Nezneucti žádné děvče, vždyť tvá maminka také kdysi byla děvčetem.
Njewonječesć žaneje holcy, twoja mačěrka je wšak tež jónu holca byla.

Bůh nepotřebuje, abychom chodili do kostela.
Bohu njeje našeho kemšenja trjeba.

Víra beze skutků je jako hrušeň bez ovoce.
Hoła wěra je krušeň z hołym lisćom.

Necháš-li se bít bez viny, brzy tě budou mít za psa.
Bórze budžěš za psa měty, zo-li so daš bjez winy bić.

Lži jsou křídla na šibenici.
Łžě su křídla na šibjenicu.

Ať vládne medvěd anebo lev, ten i onen bere a žere.
Hač kraluje mjedwjedž abo law, tón a wón bjerje a žerje.

Kde moc má právo, tam právo nemá moc.
Hdžěž ma móc prawo, prawo móc nima.

Mlčíš-li k zločinům, podílíš se na nich.
Hdyž k njeskutkam mjelčíš, skućuješ sobu.

Šikovná kuchařka i ze straších nožek dokáže udělat hostinu.
Wustojna warča ze sróčich nóżkow hosćinu zhotowić wě.

Něčí smrt – něčí chléb.
Něčeje zemrěće – něčeji chléb.

Čert je černý, smrt je bílá, on chce duše, ona těla.
Čert je čorny, smjerć je běla, wón chce duše, wona čěla.

Všechno má svůj konec, klobása má dva.
Wšo ma swój kónec, a kotłasa ma dwaj.

Mladá léta ukazují, jaké budou staré dny.
Młode lěta pokazuja, kajke stare dny budža.

Ze sbírky Jana Radyserba – Wjely Přistowa,
a přistowne hrónčka a wusłowa hornjołužiskich Serbow
(LNDomowina, Budyšin 1997) vybral, sestavil a přeložil Milan Hrabal

Bibliografický doplněk ke Sborníku Vladimíra Zmeškala (SPL v rámci ČLVěstníku, Praha 2006):

Článek Josefa Lebedy Historické podmínky, vznik a počátky Lužickosrbského spolku Adolf Černý v Praze z rukopisu připravil Radek Mikula.

Článek Petra Kalety Adolf Černý a Slovanský sborník vyšel v jiné verzi i v Národopisné revue, 2004/3.

Serbske nalěčo 2006

Výstava Lužičtí Srbové v Německu probíhá
od 9. září 2006 v Podhoráckém muzeu v klášteře
Porta Coeli v Předklášteří u Tišnova poblíž Brna.
Všem tuto obšírnou expozici doporučujeme.

Česko-lužický věstník

Česko-lužický věstník. Časopis o Lužici, sorabistice, literatuře a menšinové politice. Česko-serbski wěstnik. Časopis wo Serbach, serbowědže, pismowstwje a mjenšinowej politice. Vychází ročně v deseti číslech a jednom dvojčísle v nákladu 400 výtisků. • Cena jednotlivého čísla 20,- Kč.

• Vydává Společnost přátel Lužice/ Towaršnosć přecelow Serbow/ Towaršnosć psijašelow Serbow, **stýčná adresa:** náměstí Jana Palacha 2, PRAHA 1-JOSEFOV, CZ-116 38, www.luzice.cz. • **Bankovní spojení:** ČSOB (Poštovní spořitelna) 181 757 044/ 0300. • **Vedoucí redaktor:** Ondřej Doležal, Brožíkova 359, Kladno-Kročehlavy, CZ-272 01, tel. +420 720 330 290, el. adresa: ondrakladno@atlas.cz. • **Zástupce:** Radek Čermák, Malkovského 596, Praha 18-Letňany, CZ-199 00, tel. +420 721 706 715, el. adresa: radek.cermak@email.cz. • **Redaktoři:** Zuzana Bláhová-Sklenářová PhD., Mgr. Kinga Kijová, Mgr. Vladislav Knoll, Josef Šaur. • **Síťový redaktor a pokladník:** ing. Miloš Malec, milos.malec@seznam.cz. • **Předplatné na rok 2006:** ČR 200 Kč, členské příspěvky 300,- Kč, zahraniční 350 Kč (12 €), sociálně slabí mohou požádat o snížení. • **Objednávky:** Klára Poláčková, Pionýrů 310/5, 289 23 Milovice, tel. a SMS +420 607 588 684, el. adresa: polackova.klara@seznam.cz. Abonenci ze ZRN teč přez referenta Domowiny za kulturne naležnosće a wukraj, Budyšin. • Předplatné je vázáno na kalendářní rok a je splatné nejpozději do konce března. Pro ukončení předplatného je nutné se odhlásit. Stížnosti na nezaslání vyřizuje Klára Poláčková. • Redakce se neztotožňuje vždy s názory autorů. Za věcnou a slohovou stránku příspěvku odpovídají příslušní autoři. • Používat zdroje ČLV je možné s podmínkou uvedení zdroje a internetové adresy www.luzice.cz, pokud je dílo již zatíženo autorskými právy, platí zásady prvotního zdroje. • Bytí časopisu je založeno na práci dobrovolníků. • MK ČR E 6880 • ISSN 1212-0790

Děkujeme Magistrátu hlavního města Prahy za poskytnutí grantu ve výši 80 000,- Kč na nový nábytek pro Hórníkovu knihovnu.

Družba Jan Rjenč (model Ludvíka Kuby), kvaš, 1966

Žena s prádlem, kvaš, 1964

Paní Hana Ungerowa (Nevěsta z Čorného Chotmce – model Ludvíka Kuby), kvaš, 1966

S Jurijem Luščanským po slavnostním programu v pražském Toskánském paláci 11. 5. 2005, foto račk

28. února 2006 uplynulo 80 let od doby, kdy se narodila akademická malířka **Alena Čermáková**. S Lužicí ji pojí otec, bývalý člen Společnosti přátel Lužice v Kralupech nad Vltavou, který zemřel za války v budyšínském vězení a tam je i pohřben. Pro svůj talent byla Čermáková v roce 1945 přijata na Akademii výtvarných umění. Jako řada mladých lidí té doby se přiklonila ke komunistickému světonázoru. Nejdříve působila v armádním výtvarném studiu, následně na volné noze. Na malířku na počátku její tvorby silně zapůsobila tvorba Ludvíka Kuby, pochopitelně i jeho obrazy lužických krojů, několikrát Lužici navštívila, nejvýznamnější jsou její cesty v roce 1964 a 1966, kdy portrétovala některé modely z Kubova putování v letech 1922–23. Charakteristickým pro lužické obrazy je náročná technika kvaše, která je sice rychle hotová, ale zároveň není možné na ní nic opravovat, jevila se jako nejvhodnější pro zachycení okamžiku všedního života. Svou tvorbou uzavřela malířka sérii cest československých umělců, která měla za cíl uchovat atmosféru a duši lužickosrbských lidí. 30 lužických kvašů bude vystaveno o prázdninách 2006 v Lužickosrbském muzeu v Chotěbuzi. **Radek Čermák**

Jaro na Blatech, 43 x 61 cm, kvaš 1964–66

Večerní panorama, 43 x 61 cm, kvaš, 1964